

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Единица на универзитетот - Правен факултет

Магистерски труд

На тема: Кривичното дело Трговија со луѓе, како облик на организиран криминал во судската практика на Република Македонија

Ментор:
Проф. д-р Тодор Витларов

Изработил:
Милорад Анастасов 207334

Мај
2014

Содржина

§ Апстракт	4
§ Вовед	6
I Дел	
1. Организиран криминал	9
2. Трговија со луѓе	12
2.1. Етимолошко значење на синтагмата трговија со луѓе	12
2.2. Општи карактеристики за поимот „Трговијата со луѓе“	13
2.3. Дефинирање на поимот „Трговијата со луѓе“	16
2.4. Феноменологијата на трговијата со луѓе	19
2.5. Појавни облици на трговијата со луѓе	21
2.6. Етиологија за трговијата со луѓе	26
2.6.1. Фактори кои влијаат на понудата	26
2.6.2. Фактори кои влијаат на побарувачката	28
2.6.3. Универзални фактори	28
2.6.4. Родови фактори	29
2.7. Последици од трговијата со луѓе	31
3. Жртви на трговијата со луѓе	35
3.1. Заштита и поддршка на жртвите од трговијата со луѓе	37
4. Институционална рамка задолжена за справување со трговијата со луѓе во Р.Македонија	40
5. Невладина ангажираност околу справувањето на овој криминалитет на нашите простори	42
II Дел	
6. Кривично-правен аспект на трговијата со луѓе	45
7. Трговијата со луѓе низ меѓународните документи	46
7.1. Конвенцијата на ООН против транснационалниот организиран криминал	47
7.2. Протокол за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца	49

7.3. Конвенција на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе	51
7.4. Конвенција на Европската Унија за обештетување на жртвите од насилан криминал	54
7.5. Европската социјална повелба (ревидирана)	57
7.6. Новини на ниво на Европската Унија	58
8. Кривично-правниот аспект на трговијата со луѓе во Република Македонија	60
III дел	
9. Истражувачка работа	64
9.1. Статистички податоци со анализи	65
9.2. Заклучоци	80
10. Примери за трговијата со луѓе	82
Пример - I	82
Пример - II	85
Пример - III	87
11. Стратегија за борба против трговијата со луѓе	89
IV дел	
§ Заклучок	92
§ Користена литература	97

Апстракт:

Трговијата со луѓе е феномен кој во изминатите години зема се поголем замав и се издига на ниво на заеднички проблем кој го засега општеството во целина. Трговијата не е само кривично дело, таа е многу повеќе од тоа, таа е организиран криминал, кршење на основните човекови права, негирање на човекот како битие, модерно ропство. Таа е растечки транснационален криминален феномен и опасен предизвик за националната и меѓународната безбедност. Иако не е нов феномен, се прошири во нови региони од светот и претставува значителен дел од нелегалната глобална економија. Овој криминалитет се разгледува примарно како национална и меѓународна безбедносна закана. Одговорите на безбедносните закани во овој поглед треба да ги вклучат државните институции и цивилното општество. Безбедноста не е прашање само на надворешни закани за националниот суверенитет; безбедноста исто така подразбира општество кое ефикасно функционира. Затоа, нема двоумење дека трговијата со луѓе е навистина прашање на регионалната безбедност.

Клучни зборови:

Трговија со луѓе, причини за трговија, организиран криминал, жртви, организации, конвенции.

Abstract:

People trafficking is a phenomenon that in the past couple of years take a big step and its on the level that consider all the community. Trafficking its not only a criminal act, its more than that, its organize crime, a violation of basic human rights, denial of man as a being, modern slavery. Trafficking is growing transnational criminal phenomenon and dangerous challenge to national and international security. Although its not a new phenomenon , its expand into new regions of the world and a it's a significant part of the global illicit economy. This crime is viewed primarily as a national and international security threat. Responses to security threats in this regard should include government institutions and civil society. Security is not only a question of external threats to national sovereignty , security also means that society functions effectively . Therefore , there is no doubt that human trafficking is really a matter of regional security.

Key words:

Human trafficking, causes of trafficking, organized crime, victims, organizations, conventions.

Вовед

Најскапоценото нешто за човекот е неговиот живот и неговата слобода. Секој човек длабоко во себе ја крие желбата за подобар, посрекен и подолг живот и се обидува во согласност со неговите можности слободно да ги прави оние нешта кои го прават срекен и задоволен.

Денес во светот бројот на оние кои можат да си го дозволат „луксузот“ слободно да си го избираат работното место и да си го подберат начинот на живот е се помал, а за разлика од нив се поголем е бројот на оние кои поради малиот број на работни места во нивната земја, принудени се да прифатат било какви понуди за работа се со цел да обезбедат материјални средства барем за преживување на семејството. Тие во многу случаи се спремни да го жртвуваат своето здравје и да прифатат работи кои не им ја гарантираат нивната лична безбедност. Меѓутоа, прифаќањето на таков вид на работа понекогаш може да биде многу кобно за човекот.

Ваквите потреби на оваа категорија на луѓе е злоупотребена од страна на одредени организации или индивидуи, кои на нелегален начин ги искористуваат за здобивање на поголем профит. Ваквото нелегално профитирање најчесто се остварува организирано и во голем број случаи ги преминува националните граници и има меѓународен карактер. Овие организации се формираат за вршење на легални работи, но сепак во нивното работење тие прикриено обавуваат активности кои ги преминуваат границите на легалното и дозволеното.

Една од дејностите со која се занимаваат ваквите организации е и трговијата со луѓе. Преку ваквиот вид на криминал, овие организации ги користат луѓето како сретства за побрзо остварување на поголеми профити.

Огромните профити создадоа глобална мрежа организирана од транснационални криминални банди кои тргуваат со луѓе на ист начин како со оружјето, дрогата или парите. Иако најголемиот дел од земјите во светот го елиминираа ропството уште одамна, трговијата со луѓе стана една од активностите на организираните криминални групи, кои се докажаа како високо ефективни во навлегувањето во земјите и регионите кои се

осиромашени од војните, вооружените конфликти или лошо управуваните транзиции.

Оваа комплексна и динамична општествено негативна појава бара сеопфатен (*правен и социјален*) пристап и примена на ефективни мерки за спречување, контрола, казнување на сторителите и заштита на жртвите.

Но свесноста за проблемот и за тоа дека нејзината превенција како и заштитата на жртвите претставува заеднички општествен интерес и обврска, се наоѓа на високо ниво.

Трговијата со луѓе е сериозен проблем кој Владите на повеќе држави во борбата против трговијата со луѓе се обидуваат да го решат. Во тој контекст и Република Македонија во борба против трговијата со луѓе спроведува низа активности тимски и мултидисциплинарно, што претставува единствен правилен пристап во реализацијата на заеднички цели за превенција и елиминарање на трговијата со луѓе.

Република Македонија создаде широка правна рамка за борба против трговијата со луѓе која е зајакната и хармонизирана, соодветно развиена и е во целосна согласност со европското законодавство и меѓународните стандарди.

И покрај напредокот на Македонија во зајакнување на владеењето на правото, безбедноста и институционалните реформи, трговијата со луѓе останува форма на организиран криминал кој претставува опасност за безбедноста и стабилноста на Република Македонија која моментално претставува земја на потекло, транзит и земја на дестинација. Трговијата со луѓе, исто така, претставува една од најлошите форми на кршење на човековите права, загрозувајќи ги животите на стотици илјади лица насекаде во светот.

Гледано од страна на судската практика во поглед на случаите за трговија со луѓе, кај нас, може да се увиде на огромната бројка на предмети со овој вид на криминалитет. Токму овде се пројавува и мојот интерес и на еден начин, научната оправданост, за обработка на оваа тема. Податоците укажуваат на зголемување на ефикасноста на надлежните органи, но

меѓутоа во практиката, отсуството на квалитетни доказни средства, продуцира долготрајни постапки, со што се нарушува и авторитетот на институциите.

Целта на истражувањето е да со анализа на судските предмети од областа на Трговијата со луѓе, преку секојдневно следење на работата на надлежниот судот со увид во неговиот интернет сајт, при објавување на пресуди и известувања, како и со помош на официјалните извештии на владини и невладини организации, да се увиде дали случаите за трговија со луѓе постојано се менуваат во сите можни насоки и што би требало да се направи во иднина за поефикасна борба со овој криминал и да се види кои се најдобро поставени решенија за поефикасна борба со овој вид на организиран криминал и што би требало во иднина да се изменува или надополнува.

I Дел

1. Организиран криминал

За дефинирањето на поимот организиран криминал постојат различни дефиниции, во зависност од нивната цел. Од аспект на казнено-правен третман на организираното учество на повеќе лица во казненото дело најпогодна е дефиницијата што ги комбинира казнено-правните елементи и целите на посебната, засилена реакција: извршување казнени дела од страна на злосторничко здружение заради остварување профит и моќ, со употреба на насилство или со користење на посебната положба во општеството, со намалување на ризикот преку вклучување во легалните економски, политички и други активности и со однапред создаден систем на заштита од гонење.¹

Тргнувајќи од оваа дефиниција можеме да забележеме дека организираниот криминал претставува посебен облик на професионален криминал. Овој вид на криминал се појавил и развил во развиените земји во XX век, а денес е се поприсутен во земјите во транзиција, во кои влегува и Република Македонија, каде доаѓа до општествени промени кои доведуваат до глобални промени на вредносните ориентации на тие земји. Тој период се карактеризира со непостојаноста во изграденоста на стабилен и дефиниран систем, значајно опаѓање на правната свест и култура, а со тоа и ослабување на ефикасноста на постоечките контролни механизми и кривично правната заштита од криминалитетот.

Ваквите структурални трансформации се посебно изразени низ новите форми на криминалитет кои на овие простори до тогаш биле непознати, како што се наранчаните убиства, рекетирањето, трговија со луѓе, криумчарењето мигранти и воопшто насилничкиот криминалитет.

Заради вршењето на ваков вид на криминал определен број на луѓе се организираат во злосторничките здруженија кои се цврсто организирани групи кои делуваат подолг временски период и за нив е карактеристична

¹ Влаго Камбовски, Казнено право – Општ дел, Скопје 2004, стр.763

нивната цврста организираност и хиерархиската подреденост на улогите. Односите во ваквите организации се базираат на строгата дисциплина, послушност и личната лојалност на членовите на овие организации кон нивните „претпоставени“.

Ваквите организации често се поврзани со лицата кои се задолжени за примена на законот, поради што е многу тешко да се дојде до нив. Овие организации помеѓу себе водат остри борби, заради задржување на своите територии и зголемување на профитот.

Криминалните организации не бираат стедства и начини за постигнување на нивните цели и користејќи го технолошкиот развој, иновациите, капиталот, услугите и луѓето, формираат организации кои се занимаваат со легално работење со што го покриваат своето криминално дејствување и на брз и лесен начин доаѓаат до висок профит. Предноста на организираниот криминал во однос на сите други облици е таа што може успешно да се вовлече во легалниот бизнис и работа.

Во македонското законодавство, организираниот криминал според КЗ ја дава дефиницијата за организирана група – „под група, банда или друго злосторничко здружение или организација се подразбираат најмалку три лица што се здружиле за вршење кривични дела, во кој број влегува и организаторот на здружението“.²

Оттука, за да постои воопшто случај на организиран криминал, во неговата најопшта, генеричка смисла, без оглед на тоа за кој од посебните типови на организиран криминал станува збор, барем во минимум, потребно е да бидат исполнети следниве најкарактеристични или константни елементи: 1) Организирано криминално делување на најмалку три или повеќе лица, кои постапуваат според одреден (не)формален договор/план за поделба на улогите, 2) Определен временски период (релативно подолг период), 3) Вршење сериозни кривични дела, и 4)

² Член 122 став 20 од Кривичниот законик

Стекнување финансиска и/или материјална корист, или стекнување и/или одржување политичка и/или општествена моќ.³

Полето на дејствување на овие активности е многу широко, меѓутоа организациите кои се занимаваат со организиран криминал се специјализирани за одредена област, така што тие се занимаваат само со одреден вид на организиран криминал, така што едни се занимаваат со трговија со луѓе, други со трговија со дрога, оружје, алкохол и цигари, „перење пари“ итн.

Јас во понатамошниот текст подетално ќе разработам еден од поактуелните проблеми кои се јавуваат во нашето општество, а тоа е проблемот на „Трговијата со луѓе“.

³ Миодраг Лабовиќ и Марјан Николовски. (2010). Организиран криминал и корупција-најнови теоретски димензии, практични консеквенции и методика на истражување. Факултет за безбедност-Скопје.

2. Трговија со луѓе

2.1. Етимолошко значење на синтагмата трговија со луѓе

Оваа појава - трговија со луѓе на просторот на нашата земја во значење и обем кој денес го има, е причина за непостоење не само на систематизирано научно знаење за овој безбедносен проблем, туку и за непрецизност на негов единствен назив. Имено, во научната и стручната литература нема единствен назив за оваа појава. Така, може да се воочи употреба на термините бело робје, трговија со луѓе, трговија со човечки суштества, криумчарење на луѓе, криумчарење на жени и деца и слично. Во медиумите употребата на термините е уште полоша. Оваа состојба резултира со конфузија во термилошкото обележување на овие безбедносни појави и нивните елементи кои се карактеризираат со обележување на истите појави со различни термини, обележување на различни појави со исти термини, создавање непотребни синоними и хомоними, т.е користење на ненаучен поимовно - категоријален апарат. Затоа е неопходно да се разграничи значењето на термините кои можат да се сретнат во теоријата и праксата, а кои директно или индиректно се однесуваат на трговијата со луѓе.⁴

Етимолошкото значење на синтагмата се одредува со синтеза на посебното значење на именките во синтагмата. Самата синтагма се состои од две именки: трговија и луѓе.

Трговија претставува стопанска активност на размена на добра и купопродажба. Сите облици на трговија се регулирани со правни прописи, а нивните повреди (зависно од тежината) повлекуваат одреден степен на одговорност на прекршителите. Најтешки облици на деликти на

⁴ Мијалковиќ, С., „Појмовно разграничење трговине људима и других сличних појава и термилошких концепата“, Безбедност, бр.1, Београд, стр.52-53.

недозволена трговија се трговијата со бело робје, трговијата со оружје и опојни дроги.⁵

Луѓе - човечки суштества (множина од човек - човечко суштество). По меѓународните договори, човекот со своето раѓање се стекнува со слободи и права кои се заштитени и чие загрозување е санкционирано како прекршочен или кривичен деликт.⁶

Под трговија со луѓе во етимолошки поглед се подразбира размена помеѓу купувач и продавач во која продавачот на купувачот со надомест го предава човекот или овозможува користење на одредени негови услуги.

Во нашата теорија и практика не постои единствен став околу самиот термин со кој се означува оваа појава. Имено, доколку се занемари ненаучната терминологија за обележување на овој феномен подеднакво се користат синтагмите трговија со луѓе и трговија со човечки суштества. Правилно е да се користат двете синтагми, но поправилно е да се каже трговија со човечки суштества, затоа што терминот „трговија со човечки суштества“ е општоприфатен термин во светската научна и стручна јавност. Терминот „*Trafficking in human beings*“ стандардно се употребува речиси во сите меѓународни документи кои се однесуваат на оваа проблематика.

Меѓутоа, во секојдневната комуникација е поприкладно и вообичаено да се користи терминот трговија со луѓе.

2.2 Општи карактеристики за поимот „Трговијата со луѓе“

„Ниеден граѓанин не смее да биде толку богат за да може да купи друг, ниту пак, толку сиромашен, за да мора да се продаде“ Русо.

Трговијата со луѓе е меѓународен проблем и претставува модерна форма на ропство. Таа како интернационален организиран криминален феномен кој е во експанзија, е се поприсутна тема и најчесто се зборува за неа од два аспекта:

⁵ Бошковић, М., „Криминолошки лексикон“, Матица српска, Нови Сад, 1999, стр. 359-360.

⁶ Ибид, стр. 394.

- Од аспект на кршење на човековите права;
- Од аспект на борбата против организираниот криминал.

Наједноставно кажано, трговијата со луѓе значи трговија со лица и нивно искористување од страна на криминалци заради заработка/профит. Без да претераме, трговијата со луѓе можеме да ја објасниме и како „*верзија на ропство на 21-виот век и една од најсериозните форми на злоупотреба на основните човекови права на жртвите*“. Во денешно време трговијата со луѓе е позната како „*ропство на модерното време*“ и претставува трета најпрофитабилна криминална активност во светот, веднаш после трговијата со дрога и со оружје, виктимизирајќи милиони луѓе.⁷

Во процесот на трговија со луѓе најсурово се искористува човековото тело и труд при што на жртвите им се прекршуваат основните човекови права, почнувајќи од ограничување на движење, па се до насилство и злоупотреба, кои оставаат сериозни последици на жртвите, особено на дигнитетот и интегритетот на луѓето. Трговијата со луѓе е кривично дело од областа на организираниот криминал, присутна во разни форми кои се манифестираат преку сексуално и трудово искористување, физичко и психичко насилство, силување, киднапирање, ропство и други форми. Најчесто се случува во сексуалната индустрија, градежниот и земјоделскиот сектор, во прехранбената индустрија, но исто така и во приватните домаќинства препознаени како сектори со слаби колективни права и во други сектори.⁸

Спротивно на стереотипот дека трговијата со луѓе, главно, се случува во сексуалната индустрија а жртвите се млади и наивни жени, голем дел од тргуваните лица во целиот свет, всушност, се мажи и тоа најмногу, со цел, за трудова експлоатација.

Постојат голем број причини за појава на трговијата со луѓе. Трговијата со луѓе функционира на принципот понуда и побарувачка.

⁷ Миодраг Лабовиќ и Марјан Николовски, Организиран криминал и корупција, Скопје 2010 година, стр.423.

⁸ Приразник за трговијата со луѓе, наменет за медиумите

Односно таа функционира и е условена од т.н принудувачко-привлекувачки фактори, меѓу кои спаѓаат: сиромаштијата, недоволното образование, невработеноста, родовата дискриминација, домашното насилство, животот во нарушени семејства, последиците од конфликт или транзиција во земјата, недоволните можности за легална миграција и сл. Додека пак, најчести фактори на привлекување се: очекување на вработување и финансиска добивка; пристап до „гламурот“ во т.н. земји на „мед и млеко“; и верување дека тоа е единствената алтернатива за бегство од сиромаштијата и покрај широко познатите ризици.

Трговијата со луѓе како феномен исто така е предизвикана од различни фактори кои се јавуваат во сите фази на процесот на трговијата со луѓе: во земјите на потекло (невработеноста, сиромаштијата, војни, политичка нестабилност, лоши социјални услови, родова нееднаквост) во земјите на дестинација (побарувачка за евтина работна сила или репресивни миграциони политики) и за време на миграцијата (недостаток на безбедни и легални можности за миграција). Како претходница на набројаните фактори свој удел имаат и насилството, посебно семејното насилство, сексуалната злоупотреба, дискриминацијата, родителската запоставеност, ниското ниво на образование и недостатокот на животни вештини. Потрагата по подобар живот, можностите за вработување, подобрата заработувачка, потрагата по поквалитетно образование или, пак, желбата да се откријат нови земји комбинирани со недостатокот на информации придонесува за донесување на неинформирани одлуки коишто многу лесно можат да бидат искористени од страна на трговците. Целта на трговците е остварување на профит преку експлоатација на други лица. Независно за каков вид на експлоатација станува збор она што е заедничко за сите е дека таа секогаш се реализира во најсурови можни услови и сето она што го извршува жртвата за време на процесот на трговија со луѓе го извршува под присила и против своја волја.⁹

⁹ Приразник за трговијата со луѓе, наменет за медиумите.

Жртвите на трговија со луѓе на почетокот доброволно ги прифаќаат „условите“ коишто им се понудени од страна на трговците, меѓутоа, тие се измамани за крајната цел на патувањето и за видот на работата којашто треба да ја извршуваат. Најчесто кога ќе пристигнат на одредената дестинација жртвите на трговија со луѓе дознаваат што треба да работат или што се очекува од нив да извршуваат. Тие во процесот на трговијата со луѓе се злоупотребуваат и експлоатираат во специфични и многу лоши услови, што може да резултира со појава на најразлични болести.¹⁰

Иако трговијата со луѓе претставува заеднички проблем за сите земји на светско ниво, сепак, различни земји користат различни пристапи и ја третираат на различни начини. Многу од земјите ја препознаваат трговијата со луѓе како сериозно прекршување на човековите права но, сепак, не пружаат соодветна помош, поддршка и заштита на тргуваните лица. Дури и кога во одредени случаи е понудена краткорочна помош, недостасуваат долгорочните решенија за проблемот.

Генерално, државните политики тежнеат и се концентрираат на мерките во областа на контрола на криминалитетот и миграциските политики а многу помалку на заштитата на човековите права на тргуваните лица. Градењето на политики за борба против трговија со луѓе во коишто ќе се имплементира пристапот на почитување на човековите права овозможува соодветно адресирање на причините за појава на трговијата со луѓе коешто, пак, од друга страна, ќе придонесе за зајакнување на ранливите групи.¹¹

Притоа, треба да се посочи дека не е доволно сузбивањето на трговијата со луѓе да се изврши само во развиениот запад, каде вообичаено се упатуваат жртвите на трговијата, туку дека се потребни ефикасни конфронтирачки мерки против условите кои придонесуваат за појава на овој проблем во земјите од каде што потекнуваат жртвите, како што се: намалување на сиромаштијата, развивање проекти за создавање работни

¹⁰ Прирачник за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи групи, Скопје 2012 година.

¹¹ Прирачник за трговијата со луѓе, наменет за медиумите.

места и соодветно образование и обука, медицинска и социјална заштита и зајакнување на демократските институции и владеење на правото-како предуслови што се суштински и кои стојат зад трговијата со луѓе.

2.3. Дефинирање на поимот „Трговијата со луѓе“

Долгогодишните напори за дефинирање на трговијата со луѓе од страна на различните тела се оствари со потпишувањето и усвојувањето на Протокол за спречување, сузбивање и казнување на трговија со луѓе (особено жени и деца), врз основа на овој Протокол се обезбедува единствена, заедничка и општоприфатена дефиниција за трговијата со луѓе и ги поставува меѓународните стандарди чијашто цел е да се спречи трговијата со луѓе, да се заштитат жртвите и судски да се гонат сторителите.

Трговијата на луѓе е вид криминалитет и историска појава што го следи општеството низ сите етапи од неговиот развој. Во минатото со поимот трговија со луѓе се означувало трговија со жени заради проституција. Меѓутоа денес поимот трговија со луѓе значи *регрутирање, транспортирање, трансфер, засолнување или прифаќање на лица, по пат на закана или со употреба на сила или други форми на принуда, или киднапирање, измама, залажување или со злоупотреба на моќ или на состојба на немоќ или со давање или примање на пари или корист, заради постигнување на согласност на некое лице кое има контрола над друго лице, заради потребите на експлоатација*. Експлоатација, во најмала рака, како минимум, ја опфаќа експлоатацијата на проституцијата на други лица или други форми на сексуална експлоатација, принудна работа или принудни услуги, ропство или практики слични на ропство, слугување или вадење на органи.¹²

¹² Дефиниција на поимот „трговија со луѓе“ според Протоколот за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца (Палермо 2000 год.)

Анализирајќи ја оваа дефиниција, се доаѓа до констатација дека во суштина таа се состои од три меѓусебно зависни компонентни делови: активност, инструменти и цел.

1. Активност:

Каде велгуваат регрутацијата, транспортот, трансферот, прифаќањето или примањето на лица;

2. Инструменти:

Со помош на закани и примена на друг вид сила или други форми на присила, киднапирање, лага, измама, злоупотреба на моќ или на состојба на ранливост или на давање или примање на плата или бенефиции за да се добие согласноста на лице кое има контрола врз друго лице.

3. Цел:

За целите на експлоатацијата, таа може да се врши на различни начини но крајната цел е остварување противправна имотна корист. Експлоатација на другите лица е суштински елемент на трговијата со луѓе којшто ја одвојува од другите видови на криминал. Експлоатацијата вклучува, минимум, експлоатација на проституција на други или други форми на сексуална експлоатација, принудна работа или услуги, ропство или практики слични на ропство, слугување или отстранување на органи.

Од друга страна пак, како составни елементи на поимот трговијата со луѓе се следниве елементи: делото (што е сторено); средствата (како е сторено) и целта на експлоатацијата (зошто е сторено).

Првиот елемент т.е дејствијата се: врбување, транспортирање, префрлање, засолнување, примање лица и сл. Вториот елемент е со: употреба на сила, закана со сила, принуда, грабнување, измама, лага, злоупотреба на моќ или положба на ранливост, давање или примање корист. Третиот елемент е тоа што лицето ги извршило битните дела со намера жртвата да биде „експлоатирана“. За да постои делото потребно е да се исполнети првите два елемента со намера да биде експлоатирана. Односно, трговијата со луѓе се извршува со **делата** врбување, транспортирање, префрлање, засолнување, прим на лица, со **средствата**

закана или употреба на сила или други форми на присила, грабнување, измама, лага, злоупотреба на моќ или позиција на ранливост или давање и примање пари или корист за да се добие согласност од лице кое што има контрола врз друго лице, **заради експлоатација**.¹³

Од претходната дефиниција за трговијата со луѓе можеме да забележеме дека денес оваа појава се манифестира со нова феноменологија, содржина и со нови учесници, односно овој поим се проширува и со него сега се опфаќаат не само жени туку и мажи, деца, девојки, се појавуваат нови облици на терање во ропство, експлоатација и искористување, а начините со кои се чини тоа и средствата и методите кои притоа се користат не се битни. Меѓутоа, денес не постои универзална прифатена дефиниција за трговијата со луѓе, туку повеќе дефиниции кои ги даваат владите, регионалните тела и невладините организации.

2.4. Феноменологијата на трговијата со луѓе

Феноменологијата на трговијата со луѓе т.е нејзината историска димензија придонела да, покрај застапеноста на трговијата со луѓе како криминалитет низ целокупниот развој на општеството, истиот и се модификува согласно, и во зависност, од општествените и економски односи кои владееле. Денес, најчест појавен облик на овој криминалитет е – *трговијата на жени заради присилна проституција*, почетно именувана како трговија со бело робје. "Во современото општество, како резултат на сексуалната искоммерцијализираност во сите аспекти на животот, овој облик на трговија со луѓе претставува искористување на жената преку проституција, присилна проституција и други слични форми на криминал."¹⁴ Многу автори укажуваат на тесната поврзаност која постои меѓу проституцијата и трговијата со луѓе и фактот што проституцијата, на еден

¹³ Миодраг Лабовиќ и Марјан Николовски „Организиран криминал и корупција“, Скопје 2010 година, стр.429-430

¹⁴ Биљали, Аслан, Меѓународните и националните аспекти на трговијата со жени и нејзината поврзаност со проблемот на проституцијата, Тетово, 2007 година.

начин, ја стимулира истата. Токму поради тоа, и се нагласува дека истата и не треба да се легализира.¹⁵ Сиромаштијата ја изродува проституцијата меѓу невработените млади жени, па легализирајќи ја може да се решат единствено некои проблем од санитарен и хигиенски карактер, за кои многу се зборува на глобално ниво, меѓутоа напротив нема да придонесе за сузбивање на присилната проституција. Жените од некои земји се примамуваат да ја напуштат сопствената земја и завршуваат како жртви на сексуалната индустрија во странство. Некои земји се јавуваат единствено како земји на транзит, преку кои се превезуваат жртвите, а многу други земји примаат странски државјанки кои станале жртви на сексуална експлоатација.¹⁶

Феноменологијата на оваа појава во рамките на криминалитетот воопшто и во групата на сексуалните деликти посебно, мора постојано да се следи и проучува и на тој начин да се воочуваат старите и новите феноменолошки карактеристики.

Трговијата со луѓе како организиран криминалитет опфаќа организирање на пазар, мрежа за прифаќање и пласирање на стоката во различни објекти и активности, зависно од тоа која активност носи повисок профит.

Анализирајќи ги пак профилите на сторителите на овие кривични дела, се доаѓа до заклучокот дека, главно, се издиференцирале два типа сторители: оние кои ги наоѓаат, врбуваат и ги превезуваат жртвите до други корисници, и сопственици на "агенции", бордели, кафани, угостителски објекти, односно лица кои ги купуваат жртвите за свои потреби.¹⁷ Сепак, при вршењето на кривичните дејствија се јавуваат различни профили на сторители. Сторителите, скоро секогаш, се членови на организирани криминални групи, од што и произлегува систематизацијата на трговијата со луѓе во рамките на организираниот криминал. Се работи за "структурална група од три или повеќе лица која постои одреден временски период и

¹⁵ ibid, стр.13-16.

¹⁶ <http://www.interpol.int/public/thb/women/default.asp>.

¹⁷ Арнаудовски, Стојановски, Трговија со луѓе-криминалитет, стр.98.

дејствува во согласност со цел за извршување на едно или повеќе сериозни кривични дела или прекршувања, со цел директно или индиректно да се стекнат со финансиска или друга материјална корист"¹⁸.

Како и целокупниот транснационален организиран криминалитет и криминалот со луѓе по правило, е стопанска дејност, што не значи создавање нова организација, туку постојана организација која се занимава со легална стопанска дејност која во себе инкорпорира и криминална дејност од овој вид, при што легалната дејност ја прикрива и заштитува криминалната дејност која ја врши. Во оваа смисла таа активност подразбира поврзување со други стопански дејности: производство, трговија, сообраќај, туризам, банкарство и сл., но и развивање и користење на методите на корупција на полицијата, царината, судството и обвинителствата, политичката корупција итн.

Како и секој друг организиран и транснационален криминалитет и криминалитетот со луѓе има потреба од развивање на сопствен систем на заштита и безбедност од откривање на активноста, систем на легални и илегални комуникации, систем на собирање и продавање на информации итн.

Од ова можеме да забележеме дека трговијата со луѓе како и сите други форми на организиран криминалитет, ги носи сите карактеристики на организираност: строга, хиерархиски поставена внатрешна организација и структура со строга дисциплина, одговорност, тајност и прикриеност, со строги норми на казнување на недисциплината и нарушувањето на тајноста и внатрешна поделба на работата.

Во глобалната мрежа на трговија со луѓе, Република Македонија најчесто е транзитна земја, односно се јавува и во листата на земји кои важат за дестинации, како и за земја од која потекнуваат жртвите на трговијата со луѓе т.е претставува земја на потекло, транзит и земја на дестинација.

¹⁸

Convention against transnational organized crime, United Nations, 2000.

Причините поради кои доаѓа до тргување со луѓе се разновидни. Од таму се раѓаат и разновидни и понови облици на овој криминалитет. Поради тоа, неопходно е перманентно следење на сите појавни облици, старите и новите карактеристики на појавата, за да може да дојде до нејзино препознавање и разоткривање.

2.5. Појавни облици на трговијата со луѓе

Трговијата со луѓе никогаш не мирува, трговците постојано го менуваат својот „модус операнди“. Основната структура е стабилна и организацијата кај овој вид криминалитет се состои од три облици: регрутирање на жртвите, обезбедување на транспорт до местото на продавање и искористување (транспорт) и спроведување на сексуалната или друг вид на експлоатација на жртвата (крајна дестинација - експлоатација).

➤ Регрутирање

Регрутирањето е првата фаза на трговијата со луѓе која се врши со различни облици на измама или присила. Ова е фаза во која лицата најчесто се обидуваат да ги регрутираат своите жртви со нудење лажни вработувања, нудење на помош на оние кои сакаат да ја напуштат матичната земја од економски причини, но за тоа не поседуваат патни исправи или соодветни визи и сл. Ваквите услуги најчесто се рекламираат преку електронските и печатените медиуми. Трговците на луѓе најчесто вршат регрутирање на лица кои потекнуваат од сиромашните земји, особено од руралните средини, каде што постои ниска стапка на невработеност и каде што луѓето не се доволно запознаени со овој проблем.

Регрутирањето може да се врши на четири начини: *регрутирање со делумно заведување* (жртвите се свесни дека треба да бидат вработени во дадени активности, но не знаат како и под кои услови), *регрутирање со целосно заведување* (жртвите се заведени со ветувања за вработување и финансиска добивка и се целосно измамани за вистинските намери на

трговците т.е за вистинската природа на работните можности), *присилно регрутирање* (се подразбира снабдување со лица за да се задоволи побарувачката, при што жртвите се земаат на сила и немаат елемент на избор, ниту пак им се даваат предлози од оние што ги регрутираат) и *должничко врзување* (трговците, искористувајќи ја слабата финансиска положба на жртвите, им позајмуваат на истите одредена сума на пари, со договор подоцна жртвите да го вратат заемот по вработувањето, а подоцна на таа сума се додаваат најразлични даноци и такси).¹⁹

Како трговци на луѓе најчесто се јавуваат мажи кои се активни во сите четири фази и кои лесно воспоставуваат контрола над жртвата, меѓутоа трговци на луѓе можат да бидат и жени кои некогаш биле жртва на трговија со луѓе; службени лица на лажни агенции за вработување, студирање, патување; сопственици на хотели, мотели и други недвижности; бизнисмени; соседи; пријатели; членови од семејството; партнери; познати лица од школо итн. Тие на луѓето им ветуваат можности за подобро вработување, работа во домаќинства или во угостителски објекти, чување деца, работа во градежништво, земјоделство, студии во странство, маникенство, туризам и др. Трговците со луѓе понекогаш објавуваат лажни огласи во весниците во кои нудат работа во странство која е многу добро платена.

Меѓутоа, трговците со луѓе, освен што ги регрутираат своите жртви со давање на лажни ветувања, постојат и случаи кога тие ги регрутираат жртвите под закана и присила.

На оние жртви кои немаат патни исправи и пасоши, трговците со луѓе им набавуваат фалсификувани, при што податоците им ги даваат однапред, за да можат тие да ги научат, во случај на контрола.

➤ **Транспорт**

Оваа фаза се состои во транспортирање на жртвите од местото на регрутација до местото на крајна дестинација (експлоатација) т.е

¹⁹ Миодраг Лабовиќ и Марјан Николовски „Организиран криминал и корупција“, Скопје 2010 година, стр.427

внатрешно или надворешно пренесување без разлика дали е прикриено или отворено.

Во оваа фаза жртвите се уште не се свесни за својата состојба и веруваат во се што претходно им било ветено. Некои од нив веќе имаат платено за услугите со цел да бидат префрлени до местото каде што треба да работат или студираат. Оние на кои патните исправи им се фалсификувани се повеќе се мотивирани за соработка со превозникот/потенцијалниот трговец и се грижат полицијата да не открие некој детал за нив.

Често пати трговците на луѓе имаат корумпирано и подмитено некој од луѓето кои работат на границата, за да можат полесно да го овозможат пренесувањето на жртвата од една држава во друга.

Транспортирањето на жртвите може да се врши со два основни методи на преминување на граничната линија и тоа: *легално* (со патнички моторни возила, такси возила, автобуси, камиони, возови и сл., преку презентирање на исправни патни документи и визи) и *илегално* (преку илегални канали по должината на граничната линија, со патнички возила, товарни моторни возила – контејнери или пеш).²⁰

Досегашното оперативно искуство покажува дека трговците преферираат да ги префрлуваат жртвите со патнички моторни возила, на легален начин, со нивните сопствени или фалсификувани документи, но не е ретка појавата тие да патуваат и сами или во нивна придружба, со такси возила или со друг вид превоз (автобуси, авиони, возови и сл.) а во некои случаи дури и пеш.²¹

По преминувањето на границата и пристигнувањето во земјата која што претставува крајна дестинација, на жртвите понекогаш им се одземаат патните исправи, за тие да не можат да се вратат во својата земја, доколку во оваа фаза откријат дека се жртви на трговија со луѓе.

²⁰ Миодраг Лабовиќ и Марјан Николовски „Организиран криминал и корупција“, Скопје 2010 година, стр.428

²¹ Практикум за борба против трговија со луѓе и илегална миграција

Рутите на трговијата со луѓе секогаш укажуваат на факторот дека жртвите се носат на оние места каде што постои побарувачка од нивните услуги и каде што е највисок потенцијалниот профит од нивната експлоатација.

Трговијата со луѓе не секогаш вклучува преминување на граници, доколку се остварува во рамките на границите на една држава тогаш станува збор за внатрешна трговија, а доколку се случува надвор од границите на една држава станува збор за транснационална трговија со луѓе.

➤ **Крајна дестинација (Експлоатација)**

Оваа фаза од трговијата со луѓе во која се спроведува експлоатацијата на жртвите е последната алка во процесот и преставува крајна и единствена цел за трговците. Експлоатацијата најчесто започнува да се извршува во местото на дестинација и овозможува остварување на најголемиот мотив на трговците - стекнување на економски профит. Целта на трговците е остварување на профит преку експлоатација на други лица којашто може да се извршува на различни начини. Жртвите на трговија со луѓе се подложени на повеќе видови експлоатација:

- сексуална експлоатација (улицы, барови, бордели, салони за масажа, сауни),
- принудна работа (земјоделство, градежништво, фабрики за преработка на риба, рудници, слаткарници, снабдување храна),
- домашно слугување,
- улично просење или продавање на улица,
- присилна воена служба,
- отстранување на органи.²²

По доаѓањето на местото на крајната дестинација жртвата веќе е свесна дека претставува жртва на трговија со луѓе и доколку одбие да

²² Презентација одржана на тема „Што е трговија со луѓе“ од страна на Меѓународната организација за миграции во ноември 2006 година

соработува со купецот, таа е подложена на насилство, уценување и закана по нејзиниот живот или по животот на членовите од нејзиното семејство и дека ќе биде депортирана доколку ја извести полицијата за положбата во која се наоѓа.

По доаѓањето кај купецот, на жртвата и се одземаат документите, се затвора во објектот во кој што треба да работи и воопшто или сосема ретко се пуштаат на слобода. За работата која ја врши жртвата речиси и не добива никаков паричен надоместок со изговор дека парите што ги заработува купецот ги користи за сместување и купување храна и облека.

Различни целни групи повеќе или помалку се изложени на одреден вид на експлоатација. Така, на пример, жените најчесто се цел на сексуална експлоатација, домашно слугување, трудова експлоатација во работилници и фабрики, децата најчесто се цел на сексуална експлоатација или се принудувани да питачат додека, пак, мажите најчесто се експлоатираат за принудна работа во градежништвото, земјоделството и сл. Независно за каков вид на експлоатација станува збор она што е заедничко за сите е дека таа секогаш се реализира во најсурови можни услови и сето она што го извршува жртвата за време на процесот на трговија со луѓе го извршува под присила и против своја волја.

2.6 Етиологија за трговијата со луѓе

Постојат голем број причини за појава на трговијата со луѓе. Најчесто, тие се одредени од бројни политички, економски, социјални и културни фактори. Трговијата со луѓе функционира на принципот понуда и побарувачка.

2.6.1 Фактори кои влијаат на понудата

Од една страна, во земјите на потекло постојат *поттикнувачки фактори* (невработеноста, сиромаштијата, социјалната исклученост, ситуации на воени конфликти и угнетување, недостаток на политичката,

социјалната и економската стабилност, семејното насилство, половата дискриминација, недостаток на пристап до образование и информации итн.) коишто влијаат на луѓето да мигрираат во некој друг град или држава во потрага по подобар живот или, едноставно, во борбата за опстанок.

Меѓу наведените фактори, сиромаштијата најчесто се смета за најголема причина која ја поттикнува трговијата со луѓе. Можноста жртвите да избегаат од секојдневната немаштија во која живеат и да ја подобрат својата позиција, се граничи со недостаток на соодветно образование, надополнет со недостатокот на можности за легални вработувања во рамките на своите опкружувања, каде нивото на невработеност е постојано високо.

Истражувањата покажуваат, дека голем број жртви/потенцијални жртви се спремни да ги напуштат своите домови во замена за подобар живот. Ова се уште се случува, и покрај информативните кампањи кои се спроведуваат, со цел да се предупредат потенцијалните жртви за ризикот на кој би се изжиле, доколку се согласат на условите поставени од сторителите/трговци. Токму затоа е важно да се разберат големиот број на фактори, кои во основа доведуваат до појава на жртви на трговијата со луѓе.

Од друга страна, во развиените и богати земји, односно земји на дестинација, пак, постои голема побарувачка за евтини производи, евтина работна сила и евтини услуги (*повлекувачки фактори*). Организираните криминални групи си нашле свој интерес и можност за остварување на огромна заработка со поврзување на понудата и побарувачката.

Факторите на „повлекување“, се насочени на перспективите кои им се нудат на жртвите и кои се причините кои ги привлекуваат потенцијалните жртви во ланецот на трговијата. Такви се: Вработување „добра плата и брза заработувачка“, Финансиска поддршка на семејствата, Подобар начин на живеење и пристап до одредени бенефиции, Потрага по поквалитетно образование, Желба за авантуристички и возбудлив живот, Запознавање на нови места и култури, Подобар социјален статус.

2.6.2 Фактори кои влијаат на побарувачката

Секако дека без побарувачка на пазарот за илегални услуги, трговијата со луѓе не би била застапена. За таа цел повеќе фактори придонесуваат кон креирањето на побарувачка од лица со кои илегално се тргуваат, како и стоки и услуги кои произлегуваат од нивната експлоатација.

- *Побарувачка за трудова експлоатација од страна на работодавци и фирми.* Во поголем број од случаите кои се користат во проценката на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, покажуваат дека милиони мигранти годишно се преселуваат да работат во земјите на дестинација. Со што се зголемуваат условите на ваквата трговија и се овозможува поголема ранливоста на жртвите.
- *Побарувачка за сексуални услуги:* Општествените ставови кон сексуалните работнички се фактор што влијаат на побарувачката на трговијата заради сексуална експлоатација. Истражувањата покажуваат дека побарувачката на сексуални услуги континуирано растат. Во одредени средини, на купувањето на сексуални услуги се гледа како на “дел од животниот стил” кој не се санкционира, туку се смета за знак на економски успех на поединецот.
- *Општествените ставови:* особено дискриминирачкиот став кон жените, често овозможува несоодветна санкција за активностите на трговците со луѓе, кои понатаму продолжуваат со активностите, бидејќи знаат дека нема да бидат пријавени или казнети.²³

2.6.3 Универзални фактори

Постојат и таканаречени „универзални фактори“ коишто, исто така, имаат свој удел во развојот на трговијата со луѓе. Отсуство на информации

²³ Прирачник за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи групи, Скопје 2012 година

за трговијата со луѓе како и вистинити информации за можностите во странство, корупција на владините претставници во земјите на потекло, транзит и дестинација одговорни за борба против трговија со луѓе, непостоење на инкриминација на трговијата со луѓе во одредени земји, или, пак, несоодветна казнена политика за сторителите, строгите визни и имиграциони режими, како и несоодветните капацитети на лицата коишто се задолжени да го спроведуваат законот и да ги контролираат границите доведуваат до олеснување на дејствувањето на трговијата со луѓе и зголемување на ранливоста кај населението.

Еден од таквите фактори е слабото спроведување на законот: Поради слабите механизми за спроведување на законот и мерките за истраги, гонење и осудување на сторителите/трговци во одредени региони недоволно се спроведуваат. Ова не се однесува само на полициските службеници, туку и на обвинителите и судиите, кои од различни причини не ги препознаваат жртвите на трговијата со луѓе, што резултира со изрекување на благи казни.

2.6.4 Родови фактори

Иако трговијата со луѓе по дефиниција не ограничува еден пол, сепак најголем број жртви се жени и деца. Поврзаноста на родот и полот со трговијата со луѓе истакнува дека:

1. Постои трговија со жени -девојки но и мажи – момчиња,
2. Ги истакнува сличностите, разликите и искуствата во однос на ранливоста при трговија со луѓе, повредите и последиците,
3. Разликите најмногу им штетат на жените и децата, а произлегуваат од нивните маргинализирани социјални улоги и пониско вреднување во општеството.
4. Од таму, промовирање на родовата перспектива е клучна во пристапот и разбирањето на трговијата со луѓе.

Карактеристики поврзани со родот и полот:

- Нерамнотежа на моќта е прва причина поврзана со насилството и родот;
- Мажите и жените имаат различни позиции и во семејството и во општеството.
- Патријархални ставови и мислења; Особено се однесуваат на ставот дека мажите се тие што заработуваат, а жените треба да работат дома и да се грижат за домаќинството и децата. Овој став го отежнува пристапот на жените кон образованието и работата.
- Маргинализирање на вредностите на жената-Во некои средини, жените на пазарот на работна сила, добиваат помали плати, имаат помала шанса да напредуваат во кариерата и често во случаи на економска криза меѓу првите се отпуштаат. Поради тоа, жените често влегуваат во “сивата ” економија, каде заштитата е слаба, а нивната ранливост зголемена. Поради изградената позиција во општеството, жените се принудени своите тела да ги гледаат како единствен извор на заработувачка, а давањето на сексуални услуги за пари, единствен начин на извор за егзистенција.
- Културни и семејни вредности во рамките на општествата; Придонесуваат за дискриминацијата на самохраните и разведените мајки. Оваа категорија потенцијални жртви на трговија со луѓе е особено изложена на ризик од трговија во одредени средини и општества.
- Несакана и присилна бременост; Придонесува жртвите да бидат жигосани по нивното враќање во своите средини и повторно да се вклучат во ланецот на трговијата со луѓе, како последица на нивната положба и ранливост.
- Сите форми на насилства особено семејно насилство како форма на повреда на правата на жените е карактеристика, поврзана со родовата дискриминација. Семејното насилство и животот во дисфункционални семејства, злоупотреба во раната детска возраст влијаат негативно особено на жените.
- Поставување на „правилата“ на макрото се поврзани со половата дискриминација: патријархалниот и дискриминаторскиот став кон жената (ограничување на движење, држење под контрола, принуда на сексуални

активности, забрана за комуникација...), е честа карактеристика поврзана со родот и полот.²⁴

На сметка на ваквите фактори, криминалците, лесно остваруваат контрола со лажно ветување на работа и добра заработувачка на потенцијалните жртви користејќи ја нивната потреба за вработување и ранливост, а потоа под сериозна закана ги искористуваат/експлоатираат

Сите овие причини придонесуваат до зголемување на (желбата за) миграцијата, меѓутоа, во услови на ограничени можности за легална миграција поради бројните репресивни политики, луѓето користат разни криумчарски канали и посредници изложувајќи се на измама, насилство, злоупотреба и експлоатација.

2.7 Последици од трговијата со луѓе

Во секој процес постојат причинско последични врски, па така еден од таквите процеси е и трговијата со луѓе, кое зад себе остава тешки последици со кои се здобиваат и трајно остануваат кај жртвите со трговијата со луѓе.

Жртвите во процесот на трговијата со луѓе биле злоупотребувани и експлоатирани во специфични услови што може да резултира со краткорочни и долгорочни, полесни или потешки, психички и физички повреди, болести и инфекции, особено полово преносливи или, пак, ХИВ-вируси, а понекогаш тоа оди дотаму што резултира дури и со инвалидитет и смрт. Симптомите како анксиозност, депресија, отуѓеност, дезориентација, агресија и тешкотии со концентрацијата се директна последица од дологорочни и повторувачки трауматски искуства што ги искусиле жртвите на трговија со луѓе. Студиите укажуваат на тоа дека повредите и траумите стекнати во процесот на трговијата со луѓе можат да се присутни и долго по

²⁴ Прирачник за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи групи, Скопје 2012 година

излегувањето на лицето од ситуацијата на експлоатација, особено ако не е обезбедена соодветна поддршка и советување.

Однесувањето на жртвите на трговијата со луѓе понекогаш е неразбирливо за околината. Жртвите често пати се перципирани од околината па дури и од оние кои им помагаат како некооперативни, раздразливи, непријателски настроени, агресивни или неблагодарни. Вистина е дека на жртвите им е тешко да се соочат и да го прифатат тоа што им се случило, а уште потешко да зборуваат за минатото. Стигмата на *жртва* којашто постојано ги придружува тргуваните лица има значајно и постојано влијание врз нивните животи, врз трауматското искуство, како и можноста да бидат отфрлени од страна на семејството и заедницата.

Рехабилитацијата и реинтеграцијата на жртвите од трговијата со луѓе е долгорочен и комплексен процес кој со сигурност не може да гарантира успех. Дури и кога физички проблемите можат да се решат а стигмата да се надмине, траумата и психолошката штета го отежнуваат целиот процес на заздравување кој и онака е дополнително отежнат од проблемите со достапноста на услугите. Некои жртви не можат да се приспособат на начинот на живот што претходно го сметале за „нормален“.

Рехабилитацијата на жртвите од трговија со луѓе може да се разгледува низ следните фази: период на закрепнување, и период на обнова на нивните животи. Во секоја од овие фази, жртвите имаат потреба од промена¹. Веднаш по „излегувањето“ од несреќната ситуација, жртвите имаат краткорочни потреби, кои вклучуваат базични неопходни потреби, како што се: безбедно домување, храна, облека, здравствена заштита и нега, правни услуги, застапување во рамките на правниот систем, помош и поддршка во сите фази на постапката. Откако ќе се задоволат овие основни, краткорочни потреби, задолжително треба да се земат предвид и да се задоволат и интермедииалните (посредните) потреби на индивидуите, со цел да им се помогне во континуитетот за рехабилитација и организација на нивните животи. Ова подразбира континуирана здравствена заштита, советувања за подобрување на менталното здравје, едукација

(оформување на образование), учење јазик, обуки за вработување (профилирање). Долгорочните потреби вклучуваат вештини за интеграција и реинтеграција (пр. способности за донесување одлуки, менаџирање со финансии), проценка на ризик, контакт со семејството и пријателите.

Непотребно е да се каже дека кога жртвите се враќаат во истата средина, и кога факторите кои првично довело до трговија со луѓе не се искоренети, постои значителен ризик од повторно запаѓање во трговијата со луѓе.

Исто така, јавното откривање на ситуацијата во која тргуваното лице се наоѓа, откривање на идентитетот, особено на оние жртви коишто сексуално биле експлоатирани често доведува до стигматизација и неприфаќање на жртвата од страна на околината и чувство на вина кај самата жртва.

Правата на жртвите често продолжуваат да се прекршуваат дури и откако истите ќе излезат од ситуација на експлоатација и трговија, односно во многу случаи тие се соочуваат со **повторна виктимизација**. Имено, во многу земји се уште заштитата што им се обезбедува на тргуваните лица директно е условена од нивната соработка со властите. Меѓутоа, условната заштита стои во противречност со пристапот на човековите права, при што на жртвите на експлоатацијата им гарантира безусловна поддршка и почитување на нивните права и се спротивставува на употребата на тргуваните лица само како на инструменти во кривичната постапка.

Во многу случаи тргуваните лица не можат да сметаат на поддршка од државата бидејќи тие немаат законска дозвола за престој или не можат да го докажат својот идентитет. Покрај тоа, тие ризикуваат да бидат уапсени, депортирани, осудени или казнети за незаконитост на нивното влегување или престој, вклученост во проституција, питачењето, или други нелегални активности, како и други кривични дела кои се директна последица на нивната состојба како тргувани лица.

Особено, жените кои се тргувани во „сексуалната индустрија“ се соочуваат со тројна маргинализација: како жени, како мигранти и како проститутки.

Дури и ако тргуваните лица не се соочуваат со сите проблеми споменати погоре, многу од нив се соочуваат со недостаток на услуги за поддршка, бидејќи тие, едноставно, не им се понудени, истите не знаат каде да ги побараат или поради фактот што соодветниот систем за поддршка, едноставно, не постои во државите.

Отсуството на соодветна помош и заштита проследено со страв од реперкусии, стигмата и чувствата на срам или вина се главни причини зошто тргуваните лица не го пријавуваат случајот кај надлежните органи, или ниту, пак, се согласуваат да сведочат.

Покрај тоа, во голем број земји недостасува соодветно законодавство или дури и кога законодавството постои, содржи одредени недостатоци или, пак, не е правилно спроведувано.

3. Жртви на трговијата со луѓе

Потенцијални жртви на трговијата со луѓе најчесто се жени и девојки на возраст од 19 до 30 години, меѓутоа се поголем е бројот и на помладите лица, а како што споменав претходно, како предмет на трговијата со луѓе, денес можат да бидат и мажи и деца. Потенцијалните жртви најчесто потекнуваат од руралните средини или средно големите градови, каде што има висока стапка на невработеност и владее сиромаштијата, и луѓето единствениот спас од ваквата ситуација ја бараат во работа во поголемите градови или во странство. Тие прифаќаат секаков вид на работа со цел да дојдат до материјална надомест, па макар таа да е и минимална. Најчесто се работи за лица со ниски едукативни способности кои се уште немаат оформено професија и кои ретко зборуваат друг јазик, освен мајчиниот, меѓутоа жртви на трговијата со луѓе можат да бидат и лица кои се добро едуцирани па дури имаат и високо образование. Според брачниот статус жртви на трговијата со луѓе можат да бидат и немажени/неженети лица или разведени лица и лица кои претходно биле жртви на семејно насилство.

Важно е да се запомни фактот дека не постои ниту еден точен профил на лицето т.е. потенцијалната жртва на трговијата со луѓе.

Трговијата со луѓе како динамичен и високо профитабилен феномен, постојано се менува, а присуството на одредени стереотипи не придонесуваат кон нејзино успешно искоренување, поради што во последно време постојат иницијативи за промена на оваа состојба со појавата на жртви на трговијата со луѓе од машки пол.

Оттаму, феноменот на трговијата со луѓе од машки пол се карактеризира со многу повисока темна бројка на миграција во современиот свет, првенствено заради трудова експлоатација. Трудовата експлоатација како понов тренд најавува присуство на жртви од машки пол како малолетни така и полнолетни лица кои се принудуваат на тешки физички работи најчесто во рамките на сточарството, земјоделството и градежништвото, кои потешко се препознаваат и откриваат од различни

причини: поради „тајноста“ на статусот на жртвата во институцијата/секторот во кој „работи“ или поради стравот од заканите на работодавачите, а како последица на непознавањето на своите права или поради недостаток на соодветни индикатори за идентификација.

Жртвите на трговијата со луѓе најчесто успеваат да се извечат од трговијата со луѓе благодарение на:

- Полициски рации;
- Помош од клиенти и граѓани;
- Бегство.

Ретко трговецот сам ја пушта жртвата кога таа ќе стане бескорисна, имајќи на ум дека само 10-20 % од нив успеваат некогаш да се спасат.

Бројот на официјалните жртви на трговијата со луѓе според проценките на Обединетите Нации во светот се движи од 2 до 4 милиони годишно, додека пак 98% од жртвите на трговија со луѓе се жени и девојки, а 2 % се мажи и момчиња.²⁵

Бројката од 23.632 луѓе е официјален број на идентификувани лица за кои се претпоставува дека во периодот од 2008 до 2010 година биле жртви на трговија со луѓе во ЕУ. Дека тоа е само мал дел од вистинските бројки предупредува Меѓународната организација за работа и проценува дека во ЕУ денес 880 илјади луѓе се присилени на работа, вклучително и на сексуална експлоатација. Официјалните податоци говорат за влошување на состојбата во последните години - бројот на потврдени жртви на трговија со луѓе пораснал за 18 проценти, а бројот на осудени е намален.²⁶

Се проценува дека на светско ниво, во 2012 година речиси 21 милион луѓе, од нив 5,5 милиони деца, биле предмет на трговија, принудна работа и сексуално искористување.²⁷

²⁵ Презентација одржана на тема „Трговија со луѓе“ од страна на Санија Бурагева-МВР во ноември 2006 година

²⁶ Податоци објавени во извештаите на Европската комисија на ЕУ

²⁷ Бројот на официјалните жртви на трговијата со луѓе според проценките на Обединетите Нации

3.1 Заштита и поддршка на жртвите од трговијата со луѓе

Физички, психички и социјални последици со кои се соочуваат жртвите, предизвикани од злоупотреба и експлоатација за време на процесот на трговија со луѓе, наметнуваат потреба за градење на програми за нивна заштита и поддршка.

Овие програми постојат во Македонија овозможувајќи надминување на траумите и реинтеграција на жртвите во семејството, домот и локалната заедница.

Во моментот, во Македонија постојат две прифатилишта кои нудат згрижување на жртвите на трговија со луѓе. Едното е под управата на Министерството за внатрешни работи, додека, пак, со другото раководи НВО „Отворена порта-Ла Страда“.

Прифатилиштето управувано од страна на државата (Прифатен центар за странци) е наменето за прифаќање на странски жртви на трговија со луѓе и илегални мигранти. Различни услуги како што се медицинска помош и заштита, правни совети и застапување, психосоцијална поддршка како и услуги за враќање и реинтеграција се обезбедуваат од страна на Интернационална организација за миграција (ИОМ) во соработка со локална невладината организација „За среќно детство“. Во однос на странските жртви, поддршката им е овозможена се до крајот на нивниот привремен престој во државата кога сите потребни информации вклучувајќи го и планот за реинтеграција се испраќаат до властите во матичните земји на жртвите.

Во рамките на невладината организација „Отворена порта-Ла Страда“ од 2005 година функционира единственото прифатилиште за македонски државјани потенцијални и/или жртви на трговија со луѓе. Сместувањето е на доброволна основа а потенцијалните и/или жртвите може да престојуваат најмногу до една година. Професионалци (социјални работници, психолози и педагози) се вклучени во работата на прифатилиштето и обезбедувањето на услугите. Од 2005 година па до денес, во

прифатилиштето се сместени над 70 потенцијални и/или жртви, сите граѓани на Република Македонија на кои им се обезбедени следниве услуги: *Медицинска помош* - обезбедување на медицински прегледи за жртвите преку посета на општ лекар или специјалист во зависност од потребите; *Соодветен психотерапевтски третман* (индивидуални или групни сесии); *Основна и специјализирана правна помош* или упатување кон други правни служби; *Обезбедување на врска со семејството*; *Материјални средства за задоволување на основни потреби* (храна, облека и хигиенски средства); *Помош при вадење на лични документи*; *Контакти со странски и локални невладини организации за упатување и сигурно враќање*.

Програмите за реинтеграција на „Отворена порта-Ла Страда“ покрај емоционалната и психосоцијална поддршка вклучуваат и: вклучување во образовниот процес; курсеви за оспособување; помош при наоѓање на работа; помош при наоѓање на соодветно сместување по излегувањето од прифатилиштето. Планот на реинтеграција се прави само доколку жртвата сака дополнителна помош. Во случај жртвата да е дете, планот за реинтеграција е задолжителен.

Владата ги имплементира сите препораки од Меѓународната заедница за заштита на жртвите и создавање на државно прифатилиште наменето за жртви на трговија со луѓе.

Во однос на домашните жртви на трговија со луѓе, во Македонија не постои прифатилиште кое е наменето исклучително за малолетници жртви на трговија со луѓе, ниту, пак, постои посебно прифатилиште за жртви на трговија од машки пол.

Во најголем број случаи упатувањето на потенцијалните и жртвите на трговија со луѓе во овие прифатни центри се врши од страна на Министерството за внатрешни работи (МВР) и Националниот механизам на упатување или Центарот за социјални работи, а во помал број се упатени и преку СОС -линијата, локални и странски невладини организации.

Во согласност со Стандардните оперативни процедури за постапување со жртвите на трговија со луѓе, во практика идентификацијата

на жртвите ја врши Единицата за борба против трговија со луѓе и криумчарење мигранти при МВР. Истото се однесува и за пограничната полиција која на граничните премини активно учествува во процесот на идентификација.

На локално ниво, центрите за социјална работа и социјалните работници, исто така, имаат удел при процесот на идентификација на жртвите на трговијата особено деца.

Ваквите *Стандардните оперативни процедури за постапување со жртвите на трговија со луѓе* имаат за цел да обезбедат поддршка и заштита на сите жртви на трговија со луѓе преку еден опширен чекор по чекор пристап кој се заснова на човековите права. Воедно Стандардните оперативни процедури за постапување со жртвите на трговија со луѓе предвидуваат институционализирана рамка за соработка која во фокусот ќе ги има жртвите на трговија со луѓе. Исто така, овие оперативни процедури вклучува преземање на специфични мерки во следниве области: Идентификација и упатување, Непосредна грижа и помош, Враќање, Реинтеграција и Кривична постапка.

4. Институционална рамка задолжена за справување со трговијата со луѓе во Р.Македонија

На национално ниво во 2001 година, беше поставена *Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција* со задача да ја координира работата на сите институции вклучени во процесот на превенција, заштита и истрага на трговијата со луѓе. На чело на оваа комисија стои **национален** координатор.

Во рамките на Националната комисија во 2003 година се оформи **Секретаријат** - тело одговорно за прифаќање и имплементација на одлуките на Националната комисија кое вклучува претставници на меѓународни организации, невладини организации, амбасади и владини тела.

Дел од Националната комисија е и **подгрупа за деца - жртви на трговија**, формирана во 2003 година, со цел, да се приспособи работата на комисијата кон потребите на оваа чувствителна категорија жртви, и да се стави посебен акцент на превенцијата на трговија со деца и подобрување на заштитата на малолетните жртви.

Работата на Националната комисија е повеќе структурна отколку практична и, главно, се состои од подготовка на политика и стратегии, како што е, на пример, Националниот акциски план. Воедно комисијата има должност и да го мониторира имплементирањето на овие стратегии, да известува и да предлага понатамошни активности.

Како што се предвидува во Националниот акциски план, Националната комисија треба да има поцврста координативна улога додека Секретаријатот треба да ги зајакне извршните капацитети. Подгрупата за борба против трговијата со деца треба подобро да ги координира и усклади своите активности со оние на Националната комисија.

Понатаму, во 2009 година беше воспоставено ново тело **Национален известувач**, чија примарна улога е надгледување на целокупните

активности за борбата против трговија со луѓе. Ова тело како што беше предвидено во Националниот акциски план е одговорно за собирање и анализа на податоци (квалитативни и квантитативни информации) за пошироки теми поврзани со трговијата со луѓе во контекст на превенција, заштита и кривично гонење. Воедно, една од улогите на оваа функција ќе биде и следење и мониторирање на имплементацијата на стандардните оперативни процедури.

Националниот механизам за упатување функционира во рамките на Секторот за еднакви можности при Министерството за труд и социјална политика од 2005 година, со цел, да обезбеди идентификација, помош и заштита на жртвите на трговија, независно дали се работи за малолетно или возрасно лице. Националниот механизам за упатување се состои од Координативна канцеларија во која се вработени правен советник, координатор на работата на терен и координатор.

Примарна цел на оваа канцеларија е да ја координира работата на 58 професионалци (социјални работници) од 27 центри за социјална работа низ Македонија и да соработува со сите служби вклучени во процесот на заштита на жртвите. Вредно е да се спомене дека овој механизам работи исклучително со домашни жртви, но се вклучува и во случаите на странски малолетни жртви.

Дополнително РМ е дел од Транснационалниот **механизам за упатување** којшто го поврзува целиот процес на упатување од првична идентификација до враќање и помош во земјите на транзит, земји на дестинација и земји на потекло, вклучувајќи соработка помеѓу различни владини институции и невладини организации.

5. Невладината ангажираност околу справувањето на овој криминалитет на нашите простори

За невладината ангажираност во Република Македонија на планот на справувањето со трговијата со луѓе има значајна и клучна улога во борбата со ваквата трговија, поради што и постојано, на сите земји, меѓународната заедница им препорачува да своите владините политики околу решавањето на овој проблем да го усогласат со активностите кои ги превземаат членовите на ваквите организации. Меѓународно, многу организации за човекови права покренала кампањи за сузбивање на трговијата со лица. Во оваа насока формирани се и неколку невладини организации како Coalition to Abolish Slavery and Trafficking (CAST), Arizona League to End Regional Trafficking (ALERT), Chab Dai, Polaris Project и други.

Следејќи го ваквиот пример Република Македонија остави простор за формирање на вакви непрофитни организации кои константно ја помагаат борбата против трговијата со луѓе, а во одредена мера и ја диктираат. Затоа и Владата на Република Македонија формира Одделение за соработка со невладини организации²⁸ со цел да се обезбеди поблиска институционализирана соработка со граѓанскиот сектор и охрабрување на активното вклучување на граѓанските организации во процесот на креирање политики.

Ваква организација е и невладината, непрофитабилната организација *“Отворена порта” Ла Страда*²⁹. Организацијата врши нагласување на проблемот на трговија со луѓе, подготвување и објавување на превентивни и информативни материјали, водење на СОС-линија за информација од трговија со луѓе, организирање на тренинзи на локалните невладини и

²⁸ <http://www.nvosorabotka.gov.mk>;

²⁹ Истата е формирана во септември 2000-та година и оттогаш па наваму се занимава со превенција и психо - социјална поддршка на потенцијалните жртви и жртвите на трговија со жени. Оваа организација овозможува лобирање, превенција, едукација и социјална поддршка на жртви на трговија со луѓе се главните активности насочени кон жените и децата кои станале жртви на трговијата или кои, со оглед на карактеристиките се загрозувани групи.

владини организации, собирање и размена на информации за трговија со жени, размена на информации и искуства со Ла Страда мрежата и други интернационални организации, како и креирање на локална мрежа од женски невладини организации и интернационални организации кои работат во Македонија.

Отворена порта веќе пет години раководи со прифатилиште за сместување и поддршка на жртви на трговија со луѓе и во него се спроведува програма за рехабилитација која треба да биде поддржана и од локалните центри за социјална работа. Во прифатилиштето на жртвите им е обезбедено сигурен престој, храна, облека, психосоцијална поддршка, медицински третмани, правна помош и обука за работа. Сепак и покрај форманото Одделение за соработка со невладините организации, и покрај целата поддршка која ја има оваа организација од Владата на РМ, таа како најголема невладина организација која работи на овој план и натаму егзистира главно од помошта на меѓународни донатори.

Во Република Македонија во насока на заштита на децата – жртви од трговијата со нив работи и невладината организација "За среќно детство", а во поглед на целокупна заштита на децата и нивно перманентно информирање за нивните права – првата детска амбасада "Меѓаши", како и многу други невладини организации³⁰. Во рамките на работата на второто (од двете) прифатилиште за жртвите на трговијата со луѓе во Република Македонија, активно работат обучени лица за оваа област од НВО "За среќно детство". Се работи за Транзитниот центар, во надлежност на МВР, во кое се сместуваат жртви на трговија со луѓе – странци. Како и НВО "Отворена порта - Ла страда" и НВО "За среќно детство" има потпишано меморандум за соработка со Министерството за внатрешни работи во оваа област. Со тоа се потврдува јавното признавање на битната улога во сузбивањето на трговијата со луѓе на граѓанскиот сектор од страна на државата.

Учество во борбата за сузбивање на трговијата со луѓе има земено и

³⁰ НВО „Градиме иднина“, НВО "Сепмер"-Битола, НВО "Спасете ги децата", и сл.

Црвениот крст на Република Македонија, поточно младите членови кои го започнаа проектот „Младите во борба против трговија со луѓе, поддржан од страна на Набљудувачката мисија на ОБСЕ во Скопје.³¹

Големиот број на истражувања спроведени од страна на НВО по однос на прашањето на трговијата со луѓе се основа за преземање на соодветни мерки и активности на национално ниво.

Долгогодишното искуство на НВО во справувањето со проблемот на трговијата со луѓе, директниот контакт со жртвите и ранливите групи ги става НВО во групата експерти за прашањето на трговијата со луѓе со знаење и капацитет да одговорат на потребите на жртвите и да им помогнат.

Организираниот криминал-трговија со луѓе бара мултидисциплинарен пристап, со цел, координирање на активностите и подобрување на соработката како помеѓу невладиниот сектор, така и на релација невладини организации - владини институции. Имено, формирањето на мрежи на национално и меѓународно ниво овозможува синхронизирање на напорите за спречување на трговијата со луѓе.

³¹ Подетално на <http://www.ckrm.org.mk/mk/mladi-na-ckrm/novosti-mladi-na-ckrm/178-mladite-vo-borba-protiv-trgovijata-so-luge>;

II Дел

6. Кривично-правен аспект на трговијата со луѓе

Трговијата со луѓе како модерен облик на ропство е во центарот на вниманието и кај нас, но и на меѓународната заедница. Денес во XXI век во сите земји во светот, заедно со борбата против тероризмот, борбата против трговијата со луѓе е на прво место.

Стратегијата и превенцијата од сузбивање на трговијата со луѓе во спроведувањето на законите и меѓународните договори нужно бара примена на посебни истражни мерки, заштита на сведоците и на жртвите. За полесно сузбивање на ваквиот вид на организиран криминал потребна е соработка во размена на информации на национално, регионални, европско и светско ниво, градење на глобална стратегија и развивање на конкретни механизми за борба против ова зло.

Ова казнено дело е инкриминирано во Законот за кривична постапка и во Кривичниот Законик на Р.Македонија, во Конвенцијата на ООН против транснационалниот организиран криминал, во Протоколот за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца, од Конвенцијата на ООН и во многу други меѓународни документи.

Сите овие меѓународни документи се нарекуваат договори кои можат да имаат многу имиња, како „конвенција“, „пакт“ и „протокол“. Обврските содржани во договорот се засноваат на согласност. Државите се обврзани бидејќи тие се согласуваат да бидат обврзани и истите тие се познати како „држави-страни“ на тој договор.

Со станување страна во договор, државите преземаат задолжителни обврски во меѓународното право. Во случајот на повеќето договори за трговија со луѓе, ова значи дека државите-страни се обврзуваат да обезбедат дека нивното национално законодавство, политиките или практиките ќе ги исполнат барањата на договорот и дека ќе бидат во согласност со неговите стандарди.

7. Трговијата со луѓе низ меѓународните документи

Останувајќи на историската димензија на изучувањето и објаснувањето на криминалитетот „трговија со луѓе“, неопходно е да се нагласи дека тој егзистира низ целата историја на класното општество со тоа што во зависност од развојот и карактерот на општествените и економските односи ги менува своите феноменолошки облици и форми на појавување. Феноменолошките карактеристики на трговијата со луѓе можат да се изведат од меѓународните документи, во кои се третира овој криминалитет. Меѓународните документи кои го третираат ваквиот проблем се:³²

- Европската Конвенција за заштита на човековите права и основните слободи, 1950 година;
- Конвенцијата на ООН за елиминирање на сите форми на дискриминација на жените, 1979 година;
- Конвенцијата на ООН за правата на детето, 1989 година со Дополнителниот протокол за продажба на деца, детска проституција и детска порнографија;
- Универзалната Декларација на ООН за заштита на човековите права и основните слободи, 1948 година;
- Конвенцијата на ООН против транснационалниот организиран криминал, 2000 година;
- Протокол за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца, 2000 година.
- Конвенција на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе;
- Конвенција на Совет на Европа за превенција и активност против насилството врз жените и домашното насилство;
- Европска социјална повелба (ревидирана);
- Конвенција на ЕУ за обештетување на жртвите од насилен криминал.

³²

Практикум за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција, ИОМ,

Република Македонија е оценета како една од првите земји во регионот која ги започна законските реформи за ефективна борба против трговијата со луѓе и која има воспоставено одговорен, оперативен и координативен систем во согласност со релевантните меѓународни конвенции и протоколи.

Генерално, законските стандарди содржани во меѓународните инструменти и воопшто во меѓународната правна рамка се користат како основни показатели по кои треба да биде раководен процесот на хармонизација на домашното законодавство.

7.1 Конвенцијата на ООН против транснационалниот организиран криминал

Тргувајќи од поставката дека организираниот криминал станува се поопасен и глобален за изолираната борба што ја спроведуваат националните влади, државите ги соединуваат своите сили за оформување легален инструмент, чија основа се темели на меѓународната соработка, којашто би можела да биде позитивен знак за институциите кои го спроведуваат законот.

Конвенцијата на ООН против транснационалниот организиран криминал е првата меѓународна конвенција на XXI век и првиот легално образувачки инструмент на ООН против организираниот криминал. Земјите имаат можност да потпишат три протокола на Конвенцијата, едниот наменет за борба против трговијата со луѓе, особено жени и деца, другиот против криумчарење на имигранти, а третиот за спречување на трговијата со оружје.

Конвенцијата бара од владите да го криминализираат учеството во организирана криминална група, перење пари, корупција и попречување на правдата; да преземат мерки да ја востановат одговорноста на фирми кога учествуваат во организиран криминал; да се оневозможи перењето пари и придобивки од криминал; да се забрза и да се прошири процесот на екстрадиција; да се заштитат сведоците против криминалните групи; да се зацврсти соработката за пронаоѓањето и гонењето на осомничени; да се

подржи превенцијата од организиран криминал на национално и меѓународно ниво; да се обезбедат извори за земји кои имаат потреба од помош за заедничка борба против транснационалниот организиран криминал.

Конвенцијата обезбедува широка дефиниција за транснационалност. Криминалот е транснационален ако е извршен во повеќе држави или ако е извршен во една држава, а е контролиран од друга, ако е извршен од страна на криминална група која дејствува во повеќе земји или ако ефектите од казненото дело наапраено во една земја се пренесуваат во друга земја.³³

Држењето на криминалните групи надвор од легални бизниси и пари е клучна стратегија за превенцијата од организиран криминал. Според Конвенцијата, владите се должни: да ја зацврстат соработката меѓу law enforcement и приватните тела; да го унапредат кодексот на работа на релевантните професии, адвокати, нотари, даночни советници и сметководители; да оневозможат организирани криминални групи да манипулираат со барања за јавни договори, како и со одобренија и дозволи за комерцијална активност.

Според оваа конвенција, на национално ниво земјите ќе се борат за заштита од организиран криминал со тоа што ќе разменуваат информации за трендови на транснационалниот организиран криминал и за најдобрите начини за превенција од него.

Ратификацијата на Конвенцијата на ОН против транснационалниот организиран криминал и дополнителните протоколи за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе во 2004 година од страна на Собранието на РМ, претставува темелник во реорганизацијата на националните напори за ефективно сузбивање на трговијата со луѓе во земјата. Голем број на суштински законски амандмани произлегоа со ратификација на овие инструменти, воведувајќи меѓународни правни

³³

Конвенцијата на ООН против транснационалниот организиран криминал

дефиниции за одредени категории на криминал, релевантни за процесот на борбата против организираниот криминал во кој спаѓа и трговијата со луѓе.

Конвенцијата понатаму предвидува мерки и политики кои треба да бидат усвоени од страните-потписнички во областите на заштита на жртвите и сведоците од организираниот криминал и конфискација на заработката од криминал, промовирање на меѓународна соработка на органите на прогонот во спроведување на заеднички истраги против организаторите на кривичните дела, поттикнување на истражување и споделување на информации и усвојување на превентивни политики и мерки против трговијата со луѓе.

7.2 Протокол за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца

Во денешно време, трговијата со луѓе е толку вообичаена што претставува трета најпрофитабилна криминална активност во светот, веднаш после трговијата со дрога и со оружје. Се претпоставува дека годишниот приход од трговијата со луѓе изнесува околу 28 милијарди евра.³⁴

Поради се поголемата развиеност на овој вид на организиран криминал, на седмата сесија на Комисијата за превенција од криминал и кривична правда одржана во 1998 година, Аргентина предложила подготвување на Конвенција против трговијата со малолетници, а државите членки одлучиле дека најсоодветен начин да се работи на проблемот е да се подготви и Протокол кон Конвенцијата на ООН за спротиставување на транснационалниот организиран криминал, со посебен осврт на превенцијата, сузбивањето и казнувањето на трговијата со луѓе, особено жени и деца, кој Генералното собрание на ООН го прифатило во ноември 2000 година, заедно со Конвенцијата.

³⁴ Според проценките на ОБСЕ, sekojden.com.mk/ShowNews.asp?action=shownews&ID_News=9768

Овој Протокол има три цели:³⁵

Да ја спречи и сузбива трговијата со луѓе, посветувајќи особено внимание на жените и децата;

Да ги заштити и да им помага на жртвите од ваков вид трговија, целосно почитувајќи ги нивните човекови права и

Да промовира соработка кај државите членки, во смисла на воедничување на нивните цели.

Со Протоколот се заштитуваат жртвите на трговијата со луѓе и се настојува да се покрене обвинување сторителите, а потоа и нивно казнување, и при тоа тој се однесува на сите луѓе, но ја нагласува потребата од посебна заштита на жените и децата. Главна цел на Протоколот е да се фати и да се казни лицето кое е вклучено во некоја организација за трговијата со луѓе, а во исто време да се заштити жртвата.

Протоколот покажува нов приод кон проблемот во неколку позитивни работи. Тој го дефинира поимот „трговија на луѓе“ како комплексен и повеќестран проблем, особено кога во него се инволвирани транснационални организирани криминални групи. Тој ги комбинира традиционалните методи за контрола на криминалот, за покренување истрага и казнување на сторителите, за мерките за заштита на лицата кои беле предмет на трговија.

Протоколот е инструмент кој ќе послужи како модел за национална легислатива, подетално регулирајќи ја материјата што ќе биде санкционирана, сериозност во казнувањето и ефикасни мерки за спротиставување, како и спречување на трговијата со луѓе. Главните компоненти на превентивната политика според Протоколот вклучуваат: сеопфатна превентивна политика и програми; спречување на повторна виктимизација; истражување, информативни кампањи, социјални и економски иницијативи; и соработка со цивилното општество.

Генерално, Протоколот содржи екстензивна листа на заштитни мерки и мерки за поддршка со намера благовремено да се превенираа трговијата со

³⁵

Љупчо Арнаутоски и Трпе Стојановски, Трговија со луѓе, Скопје 2000, стр.____

луѓе, да ја намалат штетата и страдањето на жртвите и секако да помогнат во нивното здравување и рехабилитација. Со стапувањето во сила на Законот за ратификација на Конвенцијата од Палермо и дополнителните протоколи (27 септември, 2004), Собранието на РМ обезбеди одредбите да станат правно обврзувачки и применливи како дел од националниот правен систем со предност во применувањето над националните закони. Така, и македонски власти се охрабрени да ги зајакнат и редовно да се повикуваат на обврзувачкиот ефект на таквите одредби како солиден аргумент кога се применуваат превентивни мерки за трговијата со луѓе или се преземаат какви било социјално реинтегрирачки програми кои ќе придонесат за успешна превенција и социјалната реинтеграција на жртвите од трговијата со луѓе, на еден самоодржлив и долгорочен начин.

7.3 Конвенција на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе

Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе во моментот е најважниот инструмент што треба да го следат земјите-кандидати во рамките на процесот за проширување на ЕУ и во нивните севкупни напори да го исполнат критериумот за проширување поврзан со сузбивањето на трговијата со луѓе. Конвенцијата на Советот на Европа беше отворена за потпишување за земјите-членки на Совет на Европа и за земјите кои не се членки, на 16 мај 2005 и стапи во сила на 1 февруари 2008 година.

Собранието на РМ го ратификуваше овој инструмент во април 2009 и така оваа Конвенција стана законски обврзувачка и дел од внатрешниот правен систем. Целта на оваа Конвенцијата е дополнително да се зајакне заштитата обезбедена со Конвенцијата од Палермо и дополнителните протоколи и понатамошно да се доразвијат стандардите и имплементација на важните аспекти содржани во неа.

Како интегрален текст, Конвенцијата претставува сеопфатен документ- договор, со фокус на заштитата на жртвите од трговија, кој

гарантира родова еднаквост, утврдувајќи ги стандардите во заштитата на нивните права. Конвенцијата става важен акцент на превенцијата на трговијата и прогонувањето на сторителите-трговците со луѓе. Важно е да се спомене дека оваа Конвенција се однесува на сите форми на трговија, независно дали таа се одвива во рамките и територијата на една држава или има транснационален карактер, и независно дали претставува дел или е поврзана со организираниот криминал. Се однесува на сите жртви (жени, мажи, деца) и на која било форма на експлоатација (сексуална експлоатација, трудова експлоатација и принудна работа или услуги). Нов важен аспект е дека Конвенцијата обезбедува независен механизам за мониторинг наречен ГРЕТА (група на експерти од 10-15 земји-членки, избрани од Комитетот на министри), кој гарантира страните да се придржуваат кон одредбите на оваа конвенција.

Во делот на заштита и превенција на жртвите од трговија, Конвенцијата ги обврзува страните-потписнички да преземат мерки за востановување и зајакнување на националната координација меѓу различните тела одговорни за превенција и борба против трговијата со луѓе.

Важните аспекти за ефективна борба против трговијата со луѓе се подвлечени во оваа Конвенција преку обезбедување обештетување на жртвите за претрпената штета. Конвенцијата ги обврзува страните во своето внатрешно право, да имаат одредби за правото на жртвите на обештетување од сторителите. Обештетувањето упатува на финасиско обештетување и ја покрива материјалната штета (трошоците за медицинско лекување) и нематеријалната штета (психичкото малтретирање, социјалната ексклузија и преживеаното страдање). Од особена важност е на жртвите да им биде кажано за постапката што може да ја користат за добивање обештетување за претрпената штета. Ваквите права на жртвите на обештетување се состојат од барање против сторителите на трговијата - трговците да го сносат товарот на обештетување на жртвата.

Оваа конвенција им наметнува обврска на земјите-потписнички да усвојат такви правни или други мерки коишто се потребни за да се обезбеди дека кривичните дела како трговија со луѓе, користење на услуги од жртва на трговија со луѓе, заплenuвање, фалсификување, набавување или оштетување на патни документи на жртва на трговија, ќе се сметаат за кривични дела. Обидите за помагање на кривичното дело, исто така, мора да се казниви.³⁶

Во случаи кога кривичното дело вклучува правно лице, може да бидат вклучени ефективни и подеднакви кривични (не кривични) санкции и мерки, вклучувајќи парични санкции против правното лице.³⁷ Други правни мерки предвидени за земјите-потписнички, од кои се бара секоја земја да усвои законски и други мерки кои ќе можат да овозможат:

а) Конфискација или одземање на заработката од кривичното дело или одземање на имот во вредност која што одговара на заработката стекната со овој криминал.

б) Привремено или трајно да се затвори секој објект кој се користел за трговија со луѓе (без прејудиирање на правата *in bona fide* на трети страни), и на сторителот да му се забрани вршење на дејност во рамките на која е извршено делото.

Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе останува да биде еден од најконсолидираните, сеопфатни и важни инструменти за организирана борба против истата и која треба да се следи во рамките на тековните национални легислативни реформи и организираниот институционален одговор против трговијата со луѓе. Исполнувањето на стандардите и барањата предвидени со овој инструмент треба да се содржани во националното законодавство и пракса како дел од критериумите на ЕУ за проширување. Многу извештаи потврдуваат дека РМ го трасира патот кон висок степен на усогласеност на законите и праксите со овој инструмент.

³⁶ член 23 од Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе

³⁷ Член 23 став 2 од Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе

Како правно обврзувачки и инструмент чија што примена е под надзор на ЕУ за проширување, националните власти, надлежните министерства и институции треба зајакнато да го користат овој обврзувачки аспект како аргумент при изнаоѓањето на финансиски можности и додека спроведуваат различни легислативни, административни, образовни, социјални, културни и други мерки или програми против трговијата со луѓе. Овој обврзувачки ефект би требало да биде користен како аргумент особено кога се адресираат прашања на социјална помош на индивидуи или групи од висок ризик за трговија со луѓе, при превенција и социјална интеграција на жртвите од трговијата, потенцирајќи ги можностите овие активности да бидат финансирани од средствата одземени (конфискувани) како профит од кривични дела и од собраните парични казни изречени против сторителите-трговците.

7.4 Конвенција на ЕУ за обештетување на жртвите од насилан криминал

Конвенцијата на ЕУ за обештетување на жртвите од насилан криминал ги обврзува потписничките страни да ги обештетат жртвите од намерни и насилни кривични дела извршени на територијата на засегнатата држава без разлика на националноста на жртвата. И покрај фактот дека Конвенцијата не е директно применлива во оваа насока, таа инсистира државите-потписнички да воспостават законски основи и потребни административни методи за оперативност на компензирачките шеми и одредби. За да може обештетувањето на жртвата да се исплати од јавните фондови, Конвенцијата бара кривичните дела да се: намерни, насилни и казуални со телесни повреди или здравствено оштетување. Поимот здравје, според оваа Конвенција, се применува и може да вклучува и ментално и физичко здравје. Затоа, обештетувањето се исплаќа во случаи на психолошко насилство (на пример, сериозни закани), кое предизвикува сериозни ментално-здравствени повреди. Сето ова ја прави оваа

Конвенцијата применлива во обештетувањето на жртвите на трговијата со луѓе.

Конвенцијата ги определува како минимални побарувачки поединостите за кои ќе биде исплатено разумно обештетување како што се: загуба на заработка (на пример, неплатени заработки), медицински трошоци (кои можат да вклучат медицинска нега и прегледи, наплатени рецепти и трошоци за лекување), болнички трошоци, трошоци за погреб, загуба и трошоци за одгледување (деца и сл.). Други можни поединости за обештетување, кои требаат да се предвидени и во националните законодавства, се и: болка и страдање, загуба на животен оптимизам и очекувања, дополнителни трошоци произлезени од онеспособување предизвикано од кривичното дело.³⁸ Обештетувањето на овие состојби треба да биде сообразно искалкулирано од страна на државата во согласност со стапките што вообичаено се применуваат за социјално осигурување или приватно осигурување или во согласност со редовната пракса согласно законот.

Обештетувањето од јавните фондови се исплаќа на жртвата без оглед на гонењето или пресудата на сторителите на кривичните дела (трговци со луѓе). Гонетите како сторители на делата, може да ги избегнат последиците од осудителни пресуди поради различни причини (недостапност и сл.). Државата во вакви случаи секако мора да го стори обештетувањето, независно од причините кои довеле сторителите да ги избегнат последиците од осудителните пресуди, и во колку обештетувањето не е целосно можно од други извори.

Поради фактот дека ваквите државни ресурси и животните стандарди на различните земји потписнички варираат од држава до држава, Конвенцијата не ја утврдува квантитативно висината на доделените износи за обештетување. Таквиот износ препорачува да биде утврден имајќи ги предвид животниот стандард на жртвата во нејзината земја на потекло, референците за висината на платите, медицинските и болничките трошоци

³⁸

Член 4 од Конвенцијата на ЕУ за обештетување на жртвите од насилан криминал

во истата како и загубата на заработка или болката и страдањето, но без разлика и влијание за социјалната благосостојба на жртвата.³⁹ Со цел да се спречи двојно обештетување, веќе применото обештетување од сторителот на делото или од други извори може да се одземе од износот на обештетувањето исплатено од јавните фондови или да се определи кои износи ќе бидат засметани и одбиени од дотичната држава.

Согласно оваа конвенција, државата може да побара обештетувањето кое било исплатено на жртвата од страна на сторителот на делото или од други извори, да биде вратено во јавните фондови (делумно или целосно) доколку жртвата веќе била претходно компензирана од јавните фондови.

На меѓународно ниво, функционирањето на ваквиот механизам побарува соработка помеѓу потписничките страни на оваа Конвенција, особено за информации за обештетување достапни во земјите на потекло на жртвите, олеснување на обештетување од сторител кој е жител во странство или пак обештетување од странско социјално осигурување

Со оглед на тоа што трговијата со луѓе се смета за намерен, насилен и многу штетен криминал по здравјето на жртвите, треба да се има предвид дека оваа Конвенција, исто така се однесува и за жртвите на трговијата со луѓе. Осудителната пресуда против трговијата со луѓе и обештетувањето кое го добиле инволвираните жртви, претставува главен предуслов за успешна општествена реинтеграција на жртвите која е приоритетна. Средствата доделени на жртвата како обештетување по овој основ, до одреден степен ја ублажуваат сиромаштијата на жртвата од трговијата со луѓе како еден од главните поттикнувачки фактори и причини во нејзината регрутацијата, намалувајќи ги секако и можностите за нејзина повторна ревиктимизација.

39

Члем 5 од Конвенцијата

7.5 Европска социјална повелба (ревидирана)

Европската социјална повелба (ревидирана), ги гарантира основните права и ги зајакнува принципите на недискриминација, подобрување на родовата еднаквост на сите полиња опфатени со Повелбата, за подобра заштита на мајчинството и социјалната заштита на мајката, подобра социјална, законска и економска заштита при вработување на децата и на луѓето со специјални потреби.

Република Македонија ја ратификуваше Европската социјална повелба на 7 декември 2004, а таа стапи во сила на 31 март 2005, прифаќајќи 41 од 72-та става од Повелбата, вклучувајќи го и Амандманот-протокол на Повелбата од 1991 година.

На 27.05.2009 година Република Македонија ја потпиша ревидираната Повелба (1996), прифаќајќи 11 членови од вкупно 19 (односно беше ратификуван 41 став од вкупно 61). Целосна ратификацијата на овој инструмент сè уште се трае.

Важен аспект од Европската социјална повелба која е во врска со целите на истата е : *Правото на заштита од сиромаштија и социјална исклученост*. Со цел да се обезбеди ефективна примена на правото на заштита од сиромаштија и социјална исклученост, договорните страни ќе преземат: мерки во рамките на целокупниот и координиран систем за промоција на ефективен пристап особено во поглед на вработувањето, домувањето, обуката, образованието, културната, социјалната и медицинската помош на лица кои живеат или ризикуваат да живеат во состојби на социјална исклученост или сиромаштија, како и на нивните семејства.⁴⁰

Повелбата се однесува на сите релевантни мерки и одредби кои во овој поглед треба да се имплементираат со закони или норми, договори помеѓу работодавци или организации на работодавци и вработени или, пак, со комбинација на овие два метода или со други соодветни средства.

⁴⁰

Член 30 од Европската социјална повелба

Повелбата ги охрабрува перманентните проверки на националните механизми, во зависност од националните услови, со цел да бидат ефективни и да вклучуваат консултации со социјалните партнери и со други различни организации, вклучувајќи и организации кои ги претставуваат лицата кои се нашле во ситуација на сиромаштија или социјална исклученост.

Во наредниот период, националните власти на Република Македонија треба да водат сметка за член 30 од оваа Повелба – Правото на заштита од сиромаштија и социјална исклученост, особено за време на промоција и спроведување на мерките за зголемен пристап до можностите за вработување, домување, обука, образование, културна, социјална и медицинска помош на лицата кои живеат во ризик или се во состојба на социјална исклученост или сиромаштија, заедно со нивните семејства. Затоа што ваквите лица се најчести жртви на трговијата со луѓе и најлесна мета за трговците.

7.6 Новини на ниво на Европската унија

Европскиот парламент ја усвои *Директивата 2012/29/EU* за воспоставување минимални стандарди во делот на правата, поддршката и заштитата на жртвите од криминал.¹ Оваа Директива ќе придонесе за засилување на правата на жртвите од криминал и гаранција за остварување на правата во кривичната постапка и пристап до права и услуги за поддршка и компензација.

Меѓу другото, иновативни карактеристики на Директивата вклучуваат воспоставување индивидуална проценка на специфичните потреби на секоја жртва. Обврската на земјите-членки останува во обезбедување на бесплатни услуги на жртвите и добивање информации за своите права на, за нив разбирлив јазик.

Директивата се насочува и кон полот на лицето, родовиот идентитет и родовото насилство кое подразбира форма на дискриминација и повреда

на основните слободи на жртвата вклучувајќи го и сексуално насилство (силување, сексуален напад и малтретирање), трговија со луѓе, ропство, и различни форми и практики, како присилни бракови. Се истакнува дека жените жртви на родово насилство и нивните деца имаат потреба од посебна поддршка и заштита бидејќи се на висок ризик од секундарна и повторна виктимизација, поврзана со таквото насилство.

Европскиот совет ја донесе Стратегијата на Европската Унија во насока на искоренување на трговијата со луѓе 2012-2016 година, која се фокусира на конкретни акции што поддржува и дополнување на имплементација на законодавството на ЕУ за спречување и борба против трговијата со луѓе и заштита на жртвите .

Стратегијата на ЕУ е практичен инструмент за решавање на главните потреби и предизвици во ЕУ во следните пет години од областа на човековите права и родово-специфична перспектива која идентификува пет приоритети и низа иницијативи:

- о Зајакнување на идентификација, заштита и помош на жртвите, со посебен акцент на децата,
- о Засилено спречување на трговијата со луѓе и намалување на побарувачката,
- о Засилен кривичен прогон на трговците со луѓе,
- о Подобрување на координацијата, соработката и кохерентност во рамките на ЕУ со меѓународни организации, како и со трети земји, вклучувајќи ги граѓанското општество и приватниот сектор,
- о Зголемување на знаењето од оваа област, а со тоа и ефикасен одговор на новите трендови на трговијата со луѓе.

8. Кривично-правниот аспект на трговијата со луѓе во Република Македонија

Една од темите која денес кај нас е доста актуелна, но за жал и многу распространета во нашата држава е трговијата со луѓе. До пред неколку години Република Македонија претставуваше само транзитна земја и земја на крајна дестинација на трговијата со луѓе, меѓутоа денес таа претставува и земја на потекло на жртви на трговијата со луѓе.

Анализите на статистичките податоци на МВР покажуваат тенденција на зголемување на обемот на казнените дела од областа на организиранот криминал, како што се трговијата со луѓе, оружје и дрога и корупцијата. Поради тоа Р.Македонија има донесено повеќе закони⁴¹ кои се однесуваат на борбата против организираниот криминал и ги има ратификувано најважните меѓународни договори за борба против организираниот криминал. Во овие закони начелно се вградени европските стандарди кои произлегуваат од меѓународните договори и препораки, што претставува солидна основа за воспоставување на ефикасен систем за превенција и репресија на криминалот.

Во ноември 1996 година на сила стапи првиот Кривичен Законик на Р.Македонија во кој се содржани кривичните дела „Посредување во проституција“ (чл.191) и „Засновање ропски однос и превоз на лица во ропски однос“ (чл. 418). Со воведувањето на чл. 418-а „Трговија со луѓе“, во Кривичниот закон од 25.01.2002 година за прв пат ова дело е инкорпорирано во македонскиот казнен систем, а со тоа Р.Македонија прави чекор напред во борбата против трговијата со луѓе. Во 2004 година беа публикувани измените на чл. 418-а, а исто така беа воведени и два нови члена, чл. 418-б „Криумчарење на мигранти“ и чл. 418-в „Организирање на група и поттикнување на извршување на делата трговија

⁴¹ Кривичен Законик (1996), Закон за кривична постапка (1997), Закон за спречување на перење на пари (2001), Закон за финансиска полиција (2002), Закон за заштита на сведоци (2005)

со луѓе и криумчарење на мигранти.⁴² Кривичниот законик содржи и одредби со кои е инкриминирано членувањето во криминални организации, а извршувањето на казненото дело од страна на повеќе лица или организирана мрежа се предвидени во повеќе казнени дела карактеристични за организираниот криминалитет.

Во јануари 2008 година, стапија на сила направените измени и дополнувања на *Македонскиот кривичен законик* и беше додаден членот 418-г „**Трговија со малолетни лица**“. На тој начин беше направена јасна разлика помеѓу трговија со деца и општиот термин на кривичното дело трговија со луѓе. Таа се потенцираше и со разликата во одмерувањето на казните кои за првото дело се двојно построги, односно минималната казна предвидена за ова кривично дело е осум години.

Имено, кога жртвата се доведува во опасност преку давањето на изјава во кривичната постапка, се обезбедуваат посебни мерки за заштита за жртвите/сведоците преку *Законот за заштита на сведоци*, кој стапи во сила во 2005 година предвидува посебни мерки на заштита кои се состојат од: чување на тајноста на идентитетот, обезбедување на лична заштита, промена на живеалиштето или престојувалиштето и промена на идентитетот. Дополнително со најновите измени и дополнувања на ЗКП се разработува начинот на заштита на загрозен сведок и се вметнати одредби за сослушување на загрозен сведок под псевдоним, односно примена на посебни технички уреди за пренос на слика и тон.

Значајна компонента во ефикасното откривање и гонење на трговците со луѓе е подготвеност на жртвите да дејствуваат како сведоци, имајќи предвид дека нивниот исказ се смета за најважен доказ. Соодветна помош и поддршка на жртвите пред, во текот и по завршувањето на судскиот процес во кривичната постапка од страна на правниот застапник на Националниот механизам за упатување и тимот од прифатилиштето задолжен за психосоцијална поддршка ги охрабрува да сведочат и ги заштитува од повторно трауматизирање во текот на целиот процес.

⁴²

Кривичен законик на Р. Македонија

Жртвата-сведок се информира за своите права, за правото да не дава лични информации, право на преведувач, право на судење на кое е исклучена јавноста, право на полномошник кој ќе ја застапува, право да го образложи имотно-правното барање како и отстранување на обвинетиот од главниот претрес.

Законот за кривична постапка претрпе измени и во делот на оштетното побарување на жртвите - оштетени во кривичните дела трговија со луѓе.

Промената се состои во тоа што досега жртвите оштетното побарување го остваруваа во посебна граѓанска постапка а сега истото можат да го побаруваат директно во кривичната постапка, односно со пресудата со која обвинетиот се огласува за виновен судот одлучува целосно или делумно за имотно правното барање.⁴³

Во 2008 година, е усвоен новиот *Закон за странци* кој овозможува период на одлучување, со цел, жртвите да закрепнат, да добијат соодветна помош и да одлучат дали ќе соработуваат со македонските власти и дали ќе сведочат против трговците со луѓе. Според законот периодот на одлучување за странските жртви е во траење до два месеца, а на малолетните жртви на трговија им се нуди период од два месеца за размислување, кој може да биде и продолжен. На домашните жртви овој период е одреден на 30 дена од денот на сместување во прифатилиштето, регулирано во стандардните оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе (истите ќе бидат објаснети подолу во текстот).

На жртвата (странски државјанин) по периодот на одлучување и се издава *дозвола за привремен престој* во траење од шест месеци со можност за нејзино продолжување доколку судскиот процес се продолжи.

Со најновите измени и дополнувања на КЗМ дополнително се зајакнува казнената политика во однос на казнените дела од областа на организираниот криминалитет, а се воведуваат и нови одредби и инкриминации кои треба да го олеснат откривањето и докажувањето на овие казнени дела. Од големо значење за меѓународната соработка е и

⁴³

Член 101 став 2 од Законот за изменување и дополнување на ЗКП

одредбата кој предвидува важење на казненото законодавство за државјанин на Р.Македонија и во случаите кога ќе стори некое казнено дело во странска држава.⁴⁴

Р.Македонија ги има потпишано, ратификувано и пристапено кон сите меѓународни инструменти кои се однесуваат на борбата против организираниот криминал и трговијата со луѓе, ги изврши потребните интервенции во својот правен систем, но се уште постојат области и решенија кои недостасуваат и на кои треба да се работи. Освен промените во правното опкружување, Р.Македонија има изготвено и Стратегија за борба против трговијата со луѓе и Акционен план, веќе одредено време функционира транзитен центар, а полицијата и другите организации за спроведување на законот кои се инволвирани во процесот поминуваат низ постојана обука. Исто така, вредна за обележување е огромната помош од Меѓународната заедница – Меѓународната организација за миграции, ЕУ, UNHCR и други билатерални донатори.

⁴⁴

Кривичен законик на Р. Македонија, чл.118

III Дел

9. Сопствено-истражувачка работа

Опстојувањето на трговијата со луѓе, и покрај сите мерки коишто се преземаат како на национално така и на меѓународно ниво се припишува на постојаното менување. Во овој дел од трудот ќе се задржам на фактичката состојбата на трговијата со луѓе во Р. Македонија и присутните трендови.

Јас оваа истражувачка работа ја направив со помош на директно набљудување на судските предмети од областа на Трговијата со луѓе, преку надлежниот суд во Република Македонија, т.е со секојдневно следење на работата на судот преку увид во неговиот интернет сајт, при објавување на пресуди и известувања, како и со помош на официјалните извештии на владини и невладини организации.

Согласно законските прописи во Република Македонија, за судско процесуирање на овие предмети надлежно е Одделението за борба со предмети од областа на организираниот криминал и корупција, при Основен суд Скопје 1 – Скопје, со чија помош ја направив анализата на идентификуваните предмети.

Набљудувачкиот процес, како дел од собирањето на информации, ги опфати предмети од областа на Трговија со луѓе чл.418 А и Трговија со малолетно лице чл.418 Г од КЗ на РМ, за време на целото истражување.

Оваа правна анализа како главен интерес ги има самите кривични постапки за делата поврзани со Трговија со луѓе, притоа анализирајќи определени процесно правни аспекти, како опис на профил на сторител на кривично дело и жртва, анализа на Кривичната постапка која се спроведува (употреба на доказни средства, должина на постапката, притвор и други превентивни мерки), како и анализа за одмерувањето на казните.

9.1 Статистички податоци со анализи

Во текот на набљудувачкиот процес, како дел од собирањето на информации ги опфати 2008, 2009, 2010, 2011, 2012 и 2013 година, за време на целото истражување, за кое нешто подетално ќе дадам приказ за секоја година поединечно.

а.) Во текот на 2008 година се откриени десет кривични дела и 25 сторители, од кои девет се кривични дела „трговија со малолетно лице“, извршени од 21 сторител и едно кривично дело „трговија со луѓе“, извршено од четворица сторители. Притоа, седум од кривичните дела се извршени на тетовското подрачје, едно на подрачје на Гевгелија, едно на магистралниот пат кон Охрид, а едно на подрачје на Кавадарци и во странство (Србија, Италија и Франција).⁴⁵

Во сите случаи, жртвите - 11 се македонски државјанки и истите се на возраст од осум до 17 години (три на возраст од 16 години, по две на возраст од девет, 14 и 15 години и по една осумгодишна, десетгодиша и 17-ет годишна). Најголем број од девојчињата се од Скопје – осум, а другите се од Гевгелија, Штип, Ресен и Кавадарци.

Според националната структура, 21 од сторителите се македонски државјани, најмногу од подрачјето на Тетово - 10 сторители, Скопје – пет сторители, Битола и Прилеп - по двајца и по еден од Гевгелија, Струмица и Велес, тројца се српски и еден е хрватски државјанин. Според половата припадност, 20 се мажи, а пет се жени. Најголем број од нив се на возраст од 31 до 38 години – 10 сторители, осум се на возраст од 19 до 27 години, пет се на возраст од 42-49 години и по еден е на возраст од 18 и 60 години.⁴⁶

Најголем број од нив, кривичните дела ги сториле во својство на сопственици на угостителски објекти - осум сторители, нивни вработени –

⁴⁵ Годишен извештај за 2008 година од Национална Комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција при Владата на Република Македонија

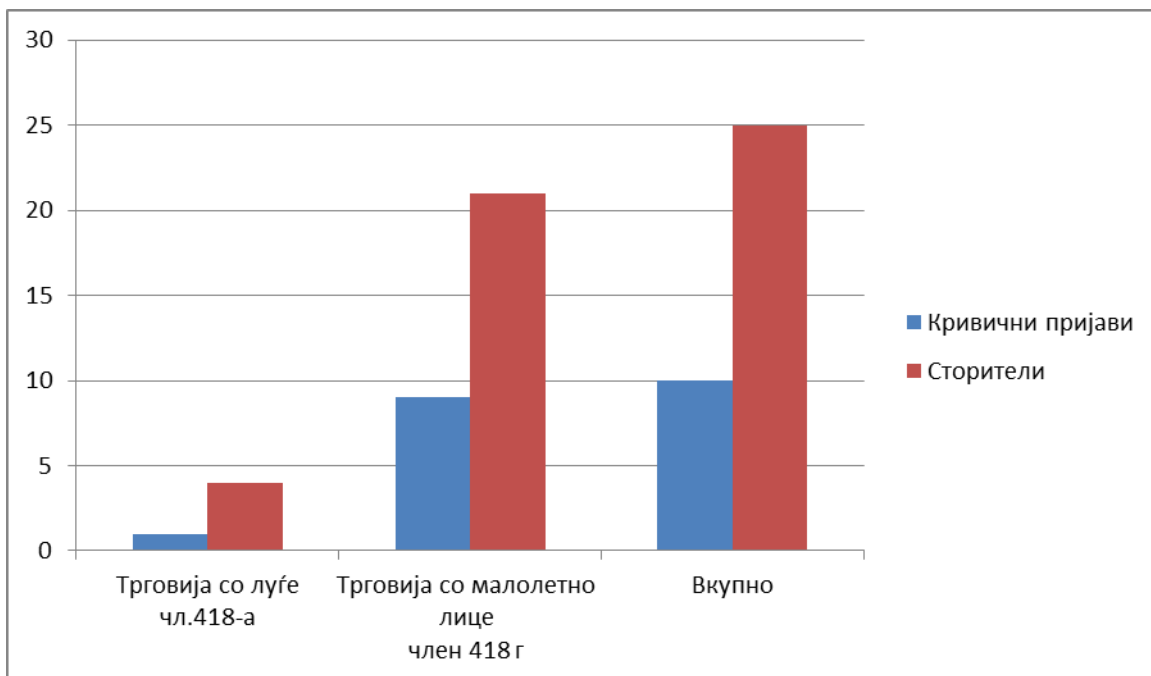
⁴⁶ Годишен извештај на Националниот известувач за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција на Р. Македонија за 2008 година.

четворица, пријателки – четири, роднини- двајца, родители – двајца, еден такси-возач, наводен „сопруг“ и членови на неговото семејство – четворица.

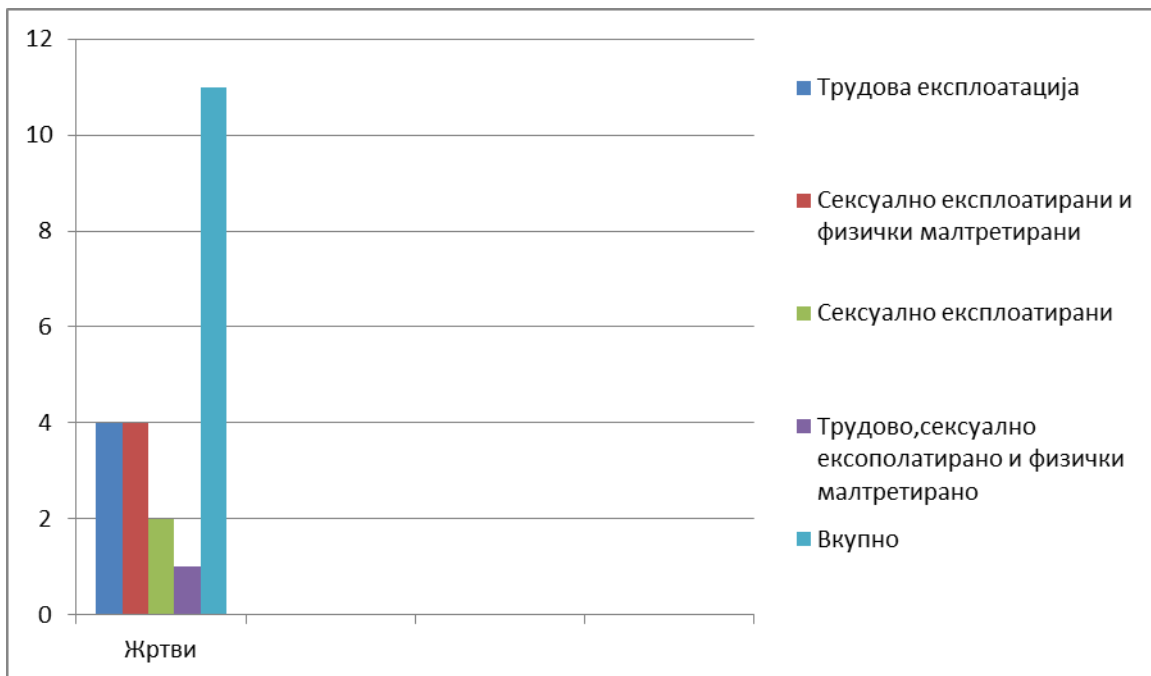
Трговија со луѓе чл.418-а	Кривични пријави 10		Сторители 25		Пресуди по Кр.Пр.
Трговија со малолетно лице член 418 г	1 кр.пр. чл.418-а	9 кр.пр. чл.418-г	4 чл.418-а	21 чл.418-г	6 Пресуди од 10 Предмети
Жртви 11 Малолетни жртви Сите се македонски државјанки и истите се на возраст од осум до 17 години. Вид на експлоатација					
<i>Трудова</i>	Сексуално експлоатирани и физички малтретирани		Сексуално експлоатирани		Трудово, сексуално експлоатирани и физички малтретирани
4	4		2		1

Во сите случаи, повеќето од жртвите, од страна на сопственици на угостителски објекти биле трудово експлоатирани, односно работеле како келнерки, танчерки или придружнички на гости, четири од нив биле и сексуално експлоатирани и физички малтретирани, во еден случај, две од жртвите биле сексуално експлоатирани со знаење на родителот, додека во последниот реализиран случај, девојчето, откако било однесено во странство, било трудово и сексуално експлоатирани и физички малтретирани од „наводниот“ сопруг и негови роднини.⁴⁷

⁴⁷ Годишен извештај за 2008 година од Национална Комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција при Владата на Република Македонија

Според податоците од судот и обвинителството, за шест од десетте кривични дела и за 16 од 25 сторители веќе се донесени судски пресуди со опсег на казните од 3 до 8 години затвор.

б.) Во текот на 2009 година се откриени 8 случаи на трговија со луѓе со вкупно 8 жртви на трговија со луѓе за кои кривично се пријавени за 17

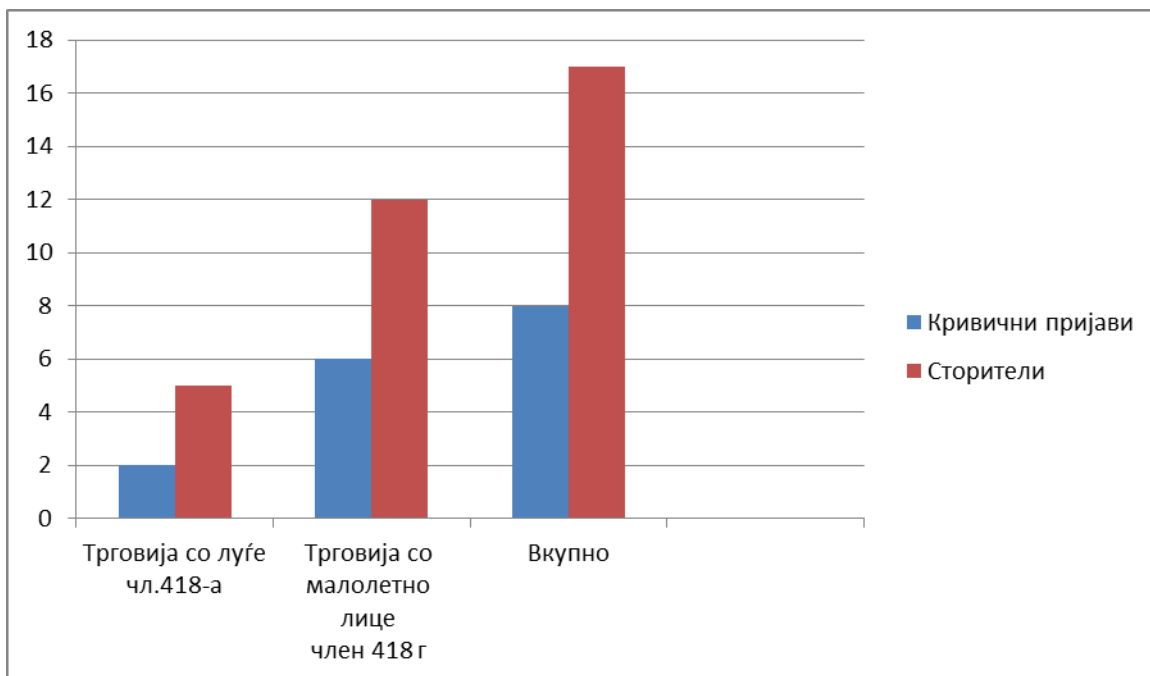
сторители. Од 8 жртви, 7 се малолетни лица од кои 6 се домашни со старосен опсег од 14-17 годишна возраст. Од малолетните жртви 2 сеуште се наоѓаат надвор од земјата. Во сите случаи кога жртвите се идентификувани и пронајдени пружана им е помош од Национален механизам за упатување.⁴⁸

Трговија со луѓе чл.418-а	Кривични пријави	Сторители
Трговија со малолетно лице член 418 г	8	17
Жртви 8		
Малолетни жртви 6		Полнолетни жртви 2
Домашни 6	Странски 1	Домашни /
		Странски 1
Потенцијални жртви 6		
Заклучно со крајот на 2009 судски процес е започнат за 2 случаи, а за останатите 6 постапка ќе се започне во наредната година		

Во прифатилиштето на НВО Отворена Порта биле сместени и упатени 4 домашни жртви. Национален механизам за упатување има упатено 6 потенцијални жртви. За 2 малолетни лица е назначен времен старател. Во 1 случај за враќање на малолетно лице во Косово во соработка со МВР е постапувано согласно Стандардни оперативни процедури. Најчести елементите на експлоатацијата на сите жртви се склучување на измамни бракови како и трудовата експлоатација во угостителски објекти но има комбинација од истиве елементи и со питачење и сексуална експлоатација.⁴⁹

⁴⁸ Годишен извештај за 2009 година од Национална Комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција при Владата на Република Македонија

⁴⁹ Годишен извештај на Националниот известувач за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција на Р. Македонија за 2009 година.

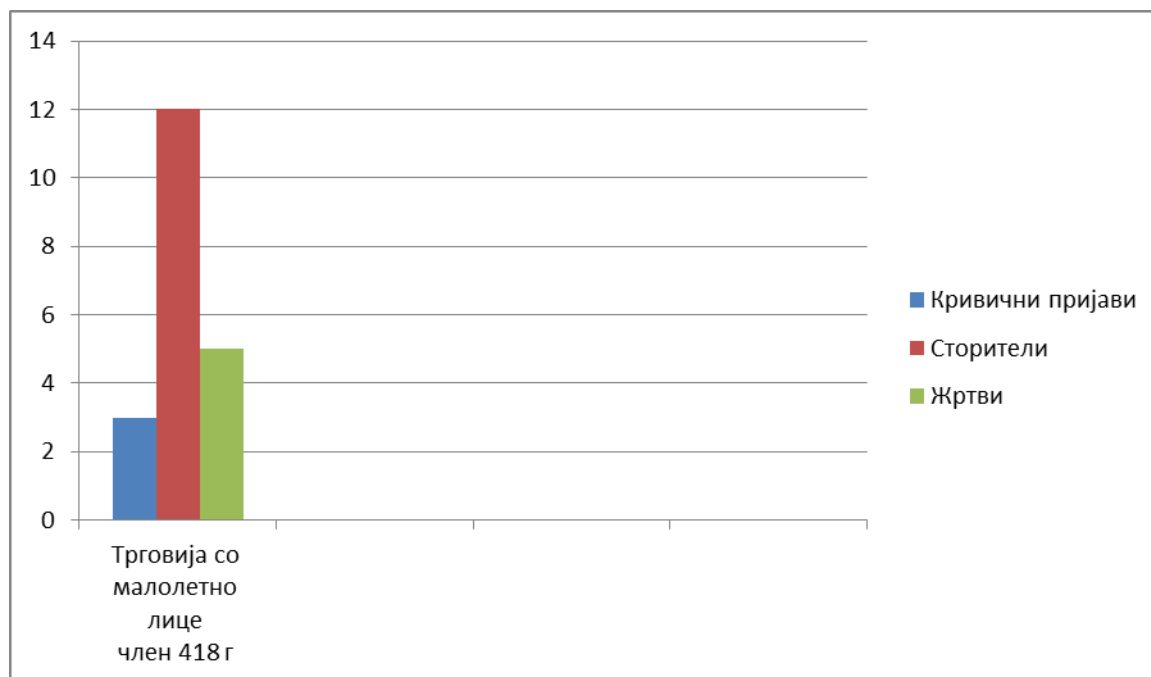
Заклучно со крајот на 2009 судски процес е започнат за 2 случаи. За останатите 6 случаи Обвинителството за борба против организиран криминал постапка ќе ја започнат во наредната година.

в.) Во 2010 година се поднесени 3 кривични пријави за трговија со малолетно лице по член 418-г од Кривичниот Законик на Република Македонија. Кривично пријавени се 12 сторители, а идентификувани се 5 малолетни жртви. Во тек на истрага е случајот со малолетничката проституција во Штип која има елементи на трговија со малолетно лице, а во која се вклучени 13 сторители и 2 малолетни лица кои се претпоставени жртви на трговија со малолетни лица. Во 2010 година Основниот Суд Скопје 1 има изречено 1 судска пресуда по членот 418-г од Кривичниот Законик. Според националната структура, сторителите се македонски државјани (10 од Гостивар и двајца од Велес), 11 се мажи, а една е жена. Најголем број од нив 11 се на возраст од 20 до 35 години и еден е на 67-годишна возраст, а делата ги сториле во својство на управители на угостителски објект-двајца,

еден полициски службеник и еден нелегален таксист, додека останатите се невработени лица.⁵⁰

Трговија со малолетно лице член 418 г	Кривични пријави	Сторители	Пресуди по Кр.Пр
	3	12	1
Жртви 5 Сите се малолетни жртви			
Потенцијални жртви 2			

Во 2010 година нема изречено судски пресуди по членот 418 од Кривичниот Законик.

г.) Состојбата со трговијата со луѓе во Република Македонија во 2011 година е со слични карактеристики како и во претходните три години. Забележителни се извесни промени во начините на извршување на делата особено кај внатрешната трговија со луѓе.

⁵⁰ Годишен извештај за 2010 година од Национална Комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција при Владата на Република Македонија

Во 2011 година не е забележано значително зголемување на бројот на жртви на трговија со луѓе. Во извештајниот период идентификувани се 11 жртви на трговија со луѓе, од кои 6 се малолетни (5 домашни и 1 странска) и 5 полнолетни (4 домашни и 1 странска) жртви на трговија со луѓе. Сите 11 жртви на трговија со луѓе се од женски пол. Идентификуваните странски државјанки се од Република Бугарија и Република Албанија како и 2 претпоставени жртви на трговија, државјанки на Косово.⁵¹

Трговија со луѓе чл.418-а		Кривични пријави 7		Сторители 35		Пресуди по КП за сторители на странска жртва	
Трговија со малолетно лице член 418 г		чл.418- а 2 кр.пр.	член 418 г 3 кр.пр.	6 чл.418- а	29 член 418 г	1-правосилна	
Жртви 11							
Малолетни жртви 6				Полнолетни жртви 5			
Домашни 5		Странски 1		Домашни 4		Странски 1	
Вид на експлоатација				Вид на експлоатација			
Трудова и сексуална 1	Трудова 1	Сексуална 4		Трудова и сексуална 1	Трудова /	Сексуална 4	

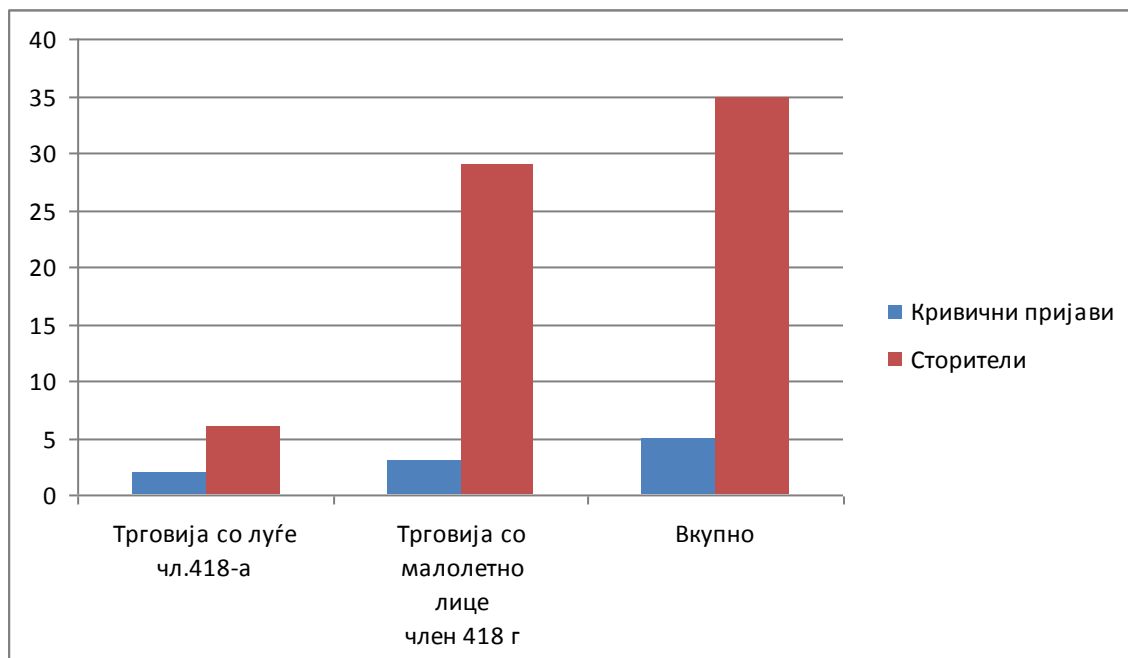
Бројот на кривично пријавени лица за кривични дела трговија со луѓе/деца во 2011 година е 35 и е зголемен во однос на бројот на пријавените во 2010 година (25). Од вкупно 35 пријавени лица, 34 се од машки пол, државјани на Република Македонија и 1 лице, странски државјанин од женски пол. За прв пат кривично се пријавени корисници на сексуални услуги од жртви на трговија со луѓе (вкупно 15) за сторено кривично дело Трговија со малолетно лице. Најзастапен вид е трговија со малолетно лице со цел сексуална експлоатација.⁵²

⁵¹ Годишен извештај за 2011 година од Национална Комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција при Владата на Република Македонија

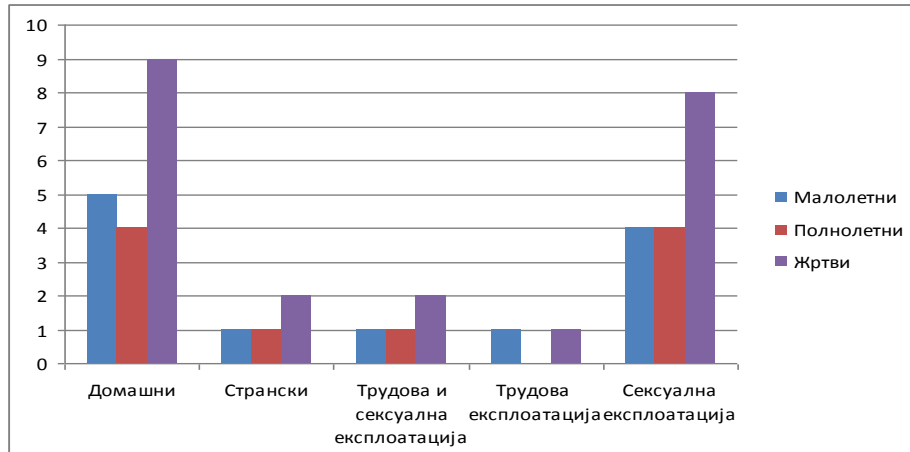
⁵² Годишен извештај на Националниот известувач за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција на Р. Македонија за 2011 година.

Според податоците од Основен суд Скопје I, предмети во кои постапката започнала да се води во 2010 година и продолжила во 2011 година со исход до 31.12.2011 година, а кои се однесуваат на областа од трговијата со луѓе се следните:

Во два водени предмети за Трговија со малолетно лице чл.418-г ст.1 и ст.2 од КЗ, осудени се сите 5 пријавени лица со опсег на казната од 4- 5 години затвор.

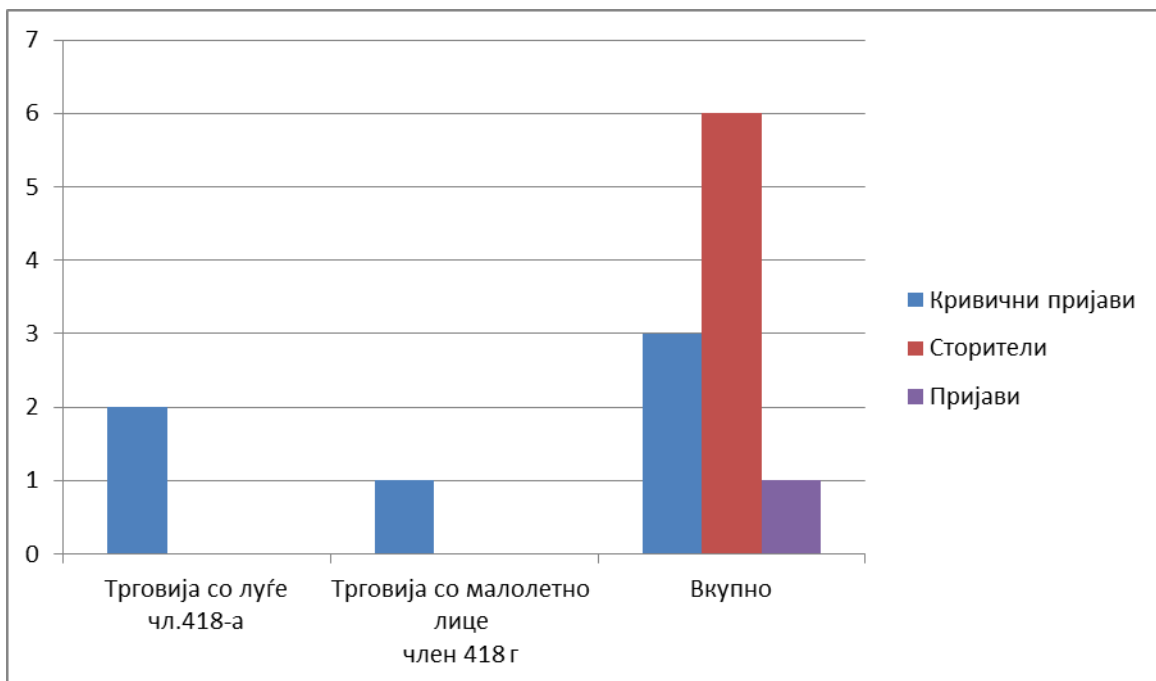
Во 2011 година, Основниот суд Скопје I, водеше 4 предмети од областа на трговија со малолетно лице, каде од 13 обвинети лица 7 добиле осуда: Против 2 лица изречена е казна затвор во траење од 8 години; против 1 лице казна затвор во траење од 6 години; 2 лица се казнети со по 4 години затвор; 2 лица се осудени со 1 годна затвор, условно за 2 години и во тек се 2 првостепени постапки во кои се опфатени 6 лица.

д.) Во областа на Трговијата со луѓе и во текот на 2012 година Република Македонија останува земја на потекло, транзит и дестинација за жртви на трговија со луѓе. Жртвите се домашни и странски државјани, а во најголем дел малолетни лица. Домашните државјанки во најголем дел потекнуваат од Вардарскиот плански регион (општината Велес и општините кои гравитираат околу неа), како и од Скопскиот регион, додека странските државјани потекнуват од Босна и Херцеговина и Република Албанија.

Трговија со луѓе чл.418-а		Кривични пријави 3		Пресуди по Кр.Пр	
Трговија со малолетно лице член 418 г		2 кр.пр. чл.418-а	1 кр.пр. чл.418-а и член 418 г	Сторители 6	1 пресуда во текот на 2012 за ОА„Ноќ“ вкупна казна од 52 год.за 7 обвинети
Жртви 8					
Малолетни жртви 5			Полнолетни жртви 3		
Домашни 4		Странски 1		Домашни / 3	
Трудова и сексуална 3	Трудова 1 маж	Сексуална 1 Измамен брак	Трудова и сексуална 1	Трудова 1 маж	Сексуална 1 Измамен брак
Потенцијални жртви 77					

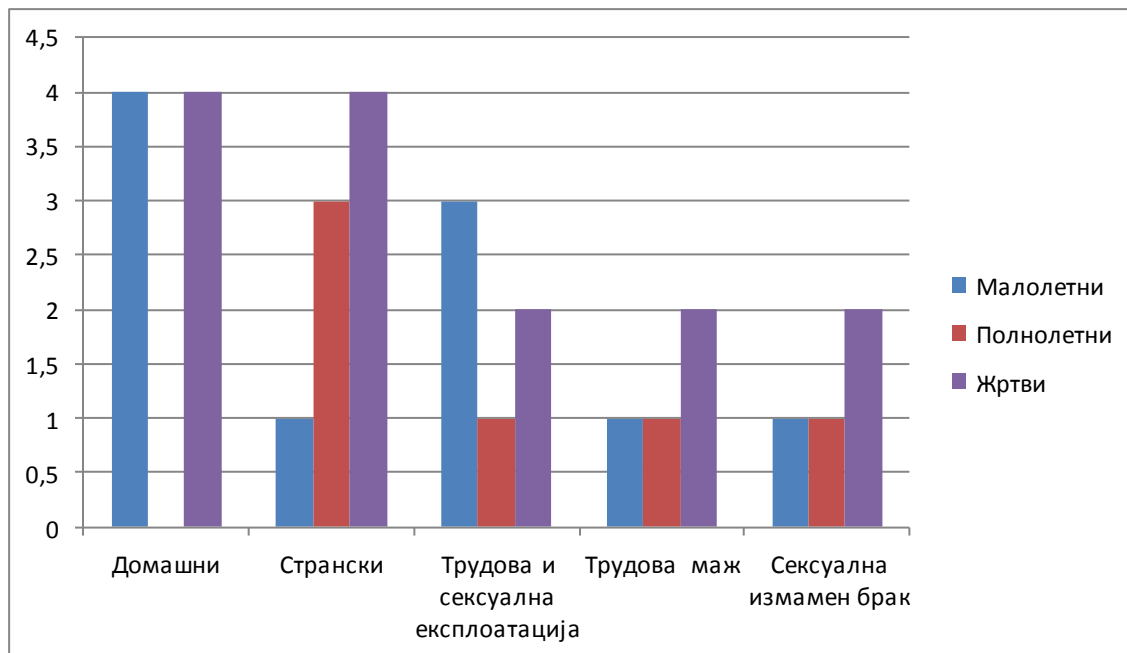
Единицата за трговија со луѓе на Министерството за внатрешни работи до Јавното обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција поднесе три кривични пријави со кои се откриени три кривични дела „трговија со луѓе“ и едно дело „трговија со малолетно лице“, за што се пријавени шест сторители (од кои пет мажи и една жена). По еден 23 и 30-годишен и четворица на возраст од 45 до 56 години, петорица македонски и еден српски државјанин. Како жртви се јавуваат странски државјанки- три албански и една босанска државјанка (на возраст од 17,19, 23 и 26-години).⁵³

За прв пат во Р,Македонија идентификувани се две жртви на трговија со луѓе од машки пол по основ на трудова експлоатација (1 малолетна жртва на трговија со луѓе – државјанин на Р.Македонија, 1 полнолетна жртва -државјанин на Р.Албанија) кои биле трудово експлоатирани.⁵⁴

⁵³ Годишен извештај за 2012 година од Национална Комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција при Владата на Република Македонија

⁵⁴ Годишен извештај на Националниот известувач за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција на Р. Македонија за 2012 година.

Развојот на судската пракса во однос на формите на експлоатација на трговијата со луѓе е исклучително важна и врз основа на податоците добиени од Основен суд Скопје I запредмети во кои постапката започнала да се води во 2011 година и продолжила во 2012 година со исход до 31.12.2012 година добиени се следните податоци:

Во однос на предметите водени за „Трговија со луѓе“ чл.418-а и „Трговија со малолетно лице“ чл.418-г од Кривичниот Законик на РМ, постапувано е по 74 (52)⁵⁵, предмети за што се обвинети 170 (101) лица, изречена е казна затвор на 93 лица, условно казнети се 14 а ослободени од обвинение се 7 лица.

ѓ) Во областа на Трговијата со луѓе и во текот на 2013 година Република Македонија останува земја на потекло, транзит и дестинација за жртви на трговија со луѓе.

Во 2013 година идентификувани се вкупно 15 жртвисите од женски пол од кои: малолетни 9 (8 домашни и 1 странска), полнолетни 6, (1 домашна и 5 странски).⁵⁶

⁵⁵ Споредбени податоци од 2011 година

⁵⁶ Годишен извештај за 2013 година од Национална Комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција при Владата на Република Македонија

По вид на експлоатација најзастапена е сексуална експлоатација, двојна-сексуална и трудова експлоатација, принудни бракови со малолетни лица од ромската етничка заедница регрутирани во Македонија, а експлоатирани во земјите на ЕУ.

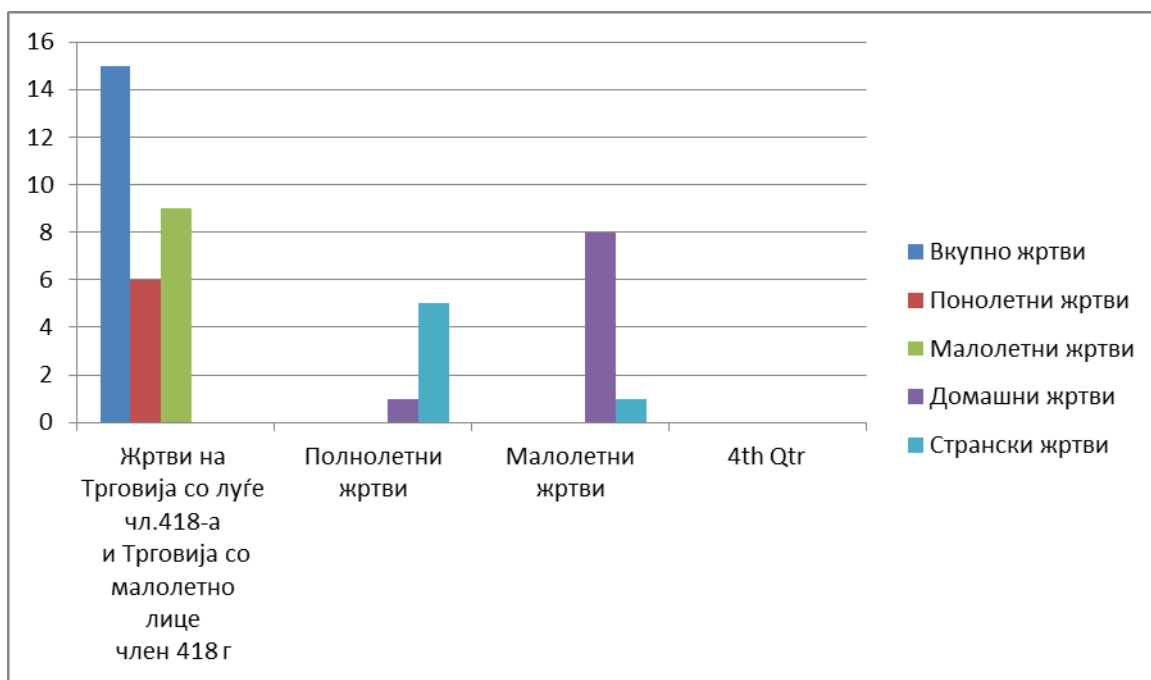
Трговија со луѓе чл.418-а					
Трговија со малолетно лице член 418 г					
Жртви 15					
Малолетни жртви 9			Полнолетни жртви 6		
Домашни 8		Странски 1	Домашни 1		Странски 5
Вид на експлоатација			Вид на експлоатација		
Трудова и сексуална 1	Присилн и бракови 4	Сексуална 4	Трудова и сексуална 3	Трудова 2	Сексуална 1
Потенцијални жртви 82					

Домашните жртви, во најголем дел се малолетни лица. Потекнуваат од Гостивар, Тетово, Прилеп, Гевгелија, Куманово и Скопје, а се експлоатирани во северо-западниотполошки регионна Република Македонија, и дел од нив во странство. Странските жртви потекнуват од Република Албанија, Србија и Косово и најчесто престојувале во угостителски објекти како придружнички за забава на гости, келнеркии „танчерки“. Од особена важност е да се истакне дека од вкупната бројка на 15 идентификувани жртви, 1 жртва на трговија со луѓе е идентификувана помеѓу илегалните мигранти, а 5 жртви се идентификувани во странство од кои 4 малолетни и 1 полнолетна жртва.⁵⁷

⁵⁷ Годишен извештај на Националниот известувач за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција на Р. Македонија за 2013 година.

Во Македонија од страна на институциите / организациите идентификувани се и 82 потенцијални жртви од ризични групи.

Статистичките податоци упатуваат дека трговија со луѓе во Македонија е во извесен степен на зголемување, во однос на идентификувани жртви 15 (8) од предходната година што упатува на потребата од продолжување на засилените мерки кои се однесуваат на идентификација, особено помеѓу ризични групи.

Врз основа на податоците добиени од Основен суд Скопје I запредмети во кои постапката започнала да се води во 2012година и продолжила во 2013 година со исход до 31.12.2013 година се следни:

Во однос на предметите водени за „Трговија со луѓе“ чл.418-а и „Трговија со малолетно лице“ чл.418-г, од Кривичниот Законик на Република Македонија, постапувано е по 54 (74)⁵⁸ предмети за што се обвинети 85 (170) лица, од кои 80 машки и 5 женски лица на кои е изречена казна затвор на 82лица со опсег на казнапо Кривичнидела од 6 месеци до 10 години казна затвори условно казнети се 2 лица.

⁵⁸

Споредбени податоци од 2012 година

Врз основа на горе наведеното истражување и спроведени анализи можеме да утврдиме дека кривичното дело трговијата со луѓе во последните шест години, започнувајќи од 2008 до 2013 година е во постојан подем и со тоа Република Македонија останува земја на потекло, транзит и дестинација за жртви на трговија со луѓе. А тоа го покажуваат и следниве статистички податоци: во текот на 2008 година биле откриени десет кривични дела и дваесет и пет сторители од кои дела имало единаесет жртви, во наредните две години во 2009 и 2010 година бројот на кривичните дела, сторителите и на жртвите на кривичните дела се намалува и тоа во 2009 имало осум случаи, седумнаесет сторители и осум жртви, а во 2010 година имало три кривични пријави, дванаесет сторители и пет жртви. Ваквата состојба на трговијата со луѓе во Република Македонија во 2011 година е со слични карактеристики како и во претходните три години. Забележителни се извесни промени во начините на извршување на делата особено кај внатрешната трговија со луѓе, каде сега се јавува повторно зголемување на кривичните пријави и тоа на седум пријави, сторителите двојно се зголемуваат и тоа на триесет и пет и се јавуваат единаесет жртви. Во 2012 година бројот на кривичните пријави повторно се намалуваат и тоа на три пријави, шест сторители и осум жртви. Додека пак во 2013 година статистичките податоци упатуваат дека трговијата со луѓе во Македонија е во извесен степен на зголемување, каде биле идентификувани петнаесет жртви, што упатува на потребата од продолжување на засилените мерки кои се однесуваат на идентификација, особено помеѓу ризични групи.

Од погоре наведеното можеме да направиме една споредба од добиените истражувачки податоци за сите изминати години започнувајќи од 2008 година кога имаме 10 кривични дела, бројот на кривичните дела во 2009 година се губи само на една петина од годината претходно, и изнесува 8 кривични дела, по што падот продолжува и во 2010 година, кога се извршени само 3 кривични дела, ваквиот пат трае само тие години, кога во 2011 година повторно има зголемување на бројот од 7 кривични дела, во наредната 2012 година повторно паѓа скоро за половина, односно изнесува

3 кривични дела, каде таквиот тренд продолжува и во 2013 година, што упатува на потребата од продолжување на засилените мерки за справување со трговијата со луѓе како облик на организиран криминал.

Од сето оваа произлегува дека во последните неколку години, бројот на откриени жртви – државјани на РМ е зголемен и особено од југоисточниот и западниот дел на земјата. Извештаите, во многу случаи, ја потврдуваат социјалната сиромаштија како еден од најважните и најглавни фактори за домашните жртви да завршат во внатрешната мрежа на трговијата со луѓе. Исто така, потврдена е и родовата застапеност на сметка на жените како жртви во сеопштата стапката на националната сиромаштија, која е многу висока, особено во руралните подрачја, ниско развиените региони, меѓу етничките малцинства (Роми), социјално исклучените лица, невработените итн. Сегашната ситуација во земјата, исто така, го открива зголемениот ризик меѓу населението погодено од социјалната сиромаштија и групите каде што најпогодени се малолетниците од средините со висок и евидентен индекс на сиромаштија.

Па врз основа на тоа Република Македонија се смета како една од првите земји во регионот која ги започнала законските реформи за ефективна борба против трговијата со луѓе и која има воспоставено одговорен, оперативен и координативен систем во согласност со релевантните меѓународни конвенции и протоколи. Ефикасниот и координиран напор во борбата против трговијата со луѓе е дополнително синхронизиран од страна на националната мултисекторска координативна комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција и на национално ниво е развиен специјален систем на упатување на жртвите од трговијата со луѓе. Голем број на домашни закони беа последователно изменети со цел обезбедување на највисоко ниво на усогласеност со меѓународните стандарди и најдобрите практики во оваа сфера. Невладиниот сектор инволвиран на ова поле е со зголемен капацитет и на дневна основа обезбедува услуги за заштита на жртвите и помош, дополнувајќи ги на тој начин владините сеопфатни напори во борбата против трговијата со луѓе.

Во најголемиот дел од извештаите, Република Македонија е опишана како земја која е целосно посветена на постоечките реформи во областа на борбата против трговијата со луѓе, исполнувајќи ги во најголем дел законските барања и практики во врска со инкриминацијата на трговијата со луѓе, заштитата и помошта на идентификуваните жртви, што впрочем и произлегува од ратификуваните меѓународни конвенции и протоколи.⁵⁹

Заклучоци од сопствено спроведеното истражување

Од спроведената анализа во текот на истражувањето произлегоа повеќе заклучоци со препораки, кои даваат насоки како да биде подобрена заштитата на жртвите од трговија со луѓе на институционално ниво во Република Македонија.

1. Планирањето и обезбедувањето на технички, човечки и финансиски ресурси на ниво на државните институции заради обезбедување на соодветна социјална поддршка на жртвите на трговијата со луѓе согласно нивните индивидуални потреби Владата да обезбеди средства за финансирање на Невладините организации кои имплементираат активности против трговијата со луѓе. Покрај поддршката од меѓународните донатори, потребно е средствата да се обезбедат и од сопствените, внатрешни ресурси.
2. Потребно е превентивно да се работи со семејството кое претставува ризик фактор за лицето да стане жртва на трговија со луѓе и тоа на: надминување на дисфункционалноста, конфликтите помеѓу брачните партнери/родителите, семејното насилство, алкохолизмот, криминалитетот и подобрувањето на материјалната положба на семејството.
3. Потребно е да се работи поинтензивно на откривање на експлоатацијата, а особено на трудовата која е во тренд на зголемување, преку изнаоѓање

⁵⁹ Студија за меѓународната законска рамка и македонските закони со посебен фокус на трговијата со луѓе, Скопје 2011 година

на посоефистииан пристап во откривање на жртвите на трговија со луѓе и прогон на трговците.

4.Партнерството во планирањето и реализирањето на овие активности е задолжително, а интересот и потребите на лицата/детето секогаш треба да се во прв план при давањето на директна помош и заштита. Потребно е развивање на подолг и поинтензивен третман на самата жртва на трговија со луѓе за надминување на состојбата во која се наоѓа жртвата.

5. Имајќи го во предвид фактот дека голем дел од жртвите се враќаат во истата средина, и се соочуваат со проблемите кои ги имале пред да станат жртви, потребна е поголема поддршка од страна на Центарот за социјални работи, Невладините организации и членовите на заедницата за нивно поефикасно реинтегрирање во општеството.

6. Да се пронајдат нови форми за згрижување и реинтеграција на жртвите, а додека моменталното враќање во природното семејство да се оствари само кога е во интерес на жртвата.

7. Потребно е да се засилат реинтеграциските процеси на локално ниво. Овде може да даде придонес граѓанскиот сектор во партнерство со Центрите за Социјална Работа.

8. И покрај тоа што соработката меѓу граѓанското општество и државата е на задоволително ниво, сепак постои потреба за поголемо препознавање на улогата на невладините организации кои работат на овој проблем и кои се важни актери во процесот на реинтеграција.

9. Зајкнување на улогата на расположливите СОС линии во процесот на идентификација и упатување на жртвите од трговија со луѓе преку промоција на телефонскиот број и услугите кои се обезбедуваат за широката јавност.

10. Примери за трговија со луѓе

Пример: I

Случајот се одвива во внатрешноста на Македонија, се работи за полнолетно лице, кое во време на извршување на кривичното дело трговија со луѓе била малолетна, (16 години).

На 16 годишна возраст се запознава со момче кое и ветува брак и подобар живот надвор од земјата. Измамена од страна на момчето кое и ветува брак и дека ќе живеат во Германија, по негова иницијатива зема од дома сума од 6200 евра, за „патни исправи и визи“ без знаење на родителите. Го напушта својот дом и оди на средба со своето момче.

Од тој момент почнуваат нејзините маки, проблеми, тргување, сексуално малтретирање. Од страна на момчето носена е во повеќе градови во РМ каде што била принудувана да дава сексуални услуги и по 20 часа, физички малтретирана, принудувана да консумира алкохол и дрога. По долга и макотрпна голгота без согласност а со посредство на таткото на момчето пренесена е без патна исправа надвор од државата прво во Косово, па во Германија и Норвешка каде што била затварана по бордели, каде била малтретирана и принудувана на алкохол во неограничени количини, опојни дроги и други стимулативни средства. Во Норвешка при полициска рација била уапсена и поминала извесен период во затворена институција, каде останала нерколку месеци и потоа била префрлена во Германија во прифатен центар.

Од Германија воспоставен е контакт со нашата држава и лицето е депортирано во матичната земја. Случајот веднаш е превземен од МВР на Р. Македонија и заедно со Национален механизам за упатување на жртви на трговија со луѓе биле превземени безбедносни мерки за жртвата. Бидејќи се работи за високоризичен случај за безбедноста на жртвата и безбедноста на нејзиното семејство, лицето било сместено во Прифатилиштето за жртви на трговија со луѓе на НВО Отворена Porta.

Лицето престојувало во прифатилиштето од Мај 2006 година до Ноември 2007 година. За време на нејзиниот престој се забележуваа видни трауматски последици. Цело време се чувствувала какао да не е таа, постојано и се враќале сликите на пеколот низ кој минувала, се плашела од секој шум и допир, слабо спиеа, имала ноќни мокрења, присутни биле кошмари, не можела да се концентрира, постојано била во немир и исчекување. Постојано се чувствувала празна уништена без планови за себе и својата иднина, со чувство на вина за своето семејство чиј углед и семеен мир бил нарушен.

За време на престојот во Прифатилиштето и била дадена потребната психоцосијална поддршка, здравствена заштита, со вклучување на невропсихијатар за фармаколошка терапија.

Исто така бил вклучен и Одделот за заштита на сведоци при МВР Скопје кој постојано ја придружуваше заедно со претставници од НВО Отворена Порта секаде каде што имаше потреба од нејзино движење на суд, во полиција, јавниот обвинител, на средби со нејзиното семејство кои се одвиваа на безбедна локација.

Во текот на престојот жртвата имала чести средби со јавниот обвинител, која како сведок - оштетена во кривичната постапка соработуваше со ЈО и во обвинителниот акт изготвен од страна на Јавниот обвинител таа преставувала главен сведок. Во подготовките за судењето освен поддршката од ЈО жртвата сведок добивала и од целиот стручен тим на Отворена порта.

Во Декември 2005 година излезена е пред истражен судија. Во текот на истражната постапка нејзиниот адвокат – полномошник го предјавил нејзиното имотно правно побарување, но висината на оштетното побарување ќе го прецизирал по добивањето на вештачењето на главниот претрес.

Во текот на целиот главен претрес жртвата била присусутна во судницата и при изведувањето на доказите како материјани така и вербални односно при сослушувањето на сведоците.

Истата била придружувана од вработени лица од Отворена Porta и од Одделот за заштита на сведоци при МВР Скопје.

Во Мај 2006 година жртвата се јавува како главен сведок на судењето каде што дала исцрпни одговори на сите поставени прашања како од страна на Судот, јавниот обвинител, бранителите на обвинетите. Во текот на целата постапка нејзиното држење било непрекорно, исцрпно и во ниту еден момент не се поколеба и не се исплаши од заканите кои претходеа од страна на сторителите на кривичното дело. Постојано имаше поддршка од стручниот тим на НВО Отворена Porta, Одделот за заштита на сведоци, јавниот обвинител, нејзиното семејство.

На главниот претрес Судот побара да се изготви и вештчење од надлежните институции.

Биле изготвени Писмен наод и мислење од Медицински факултет во Скопје во кој се тврдело дека се пронајдени белези по телото што се стари најмалку еден месец, Наод и мислење од Институтот за судска медицина, Наод од психијатриска болница Скопје врз основа на кои вештачења се предјавило имотно правното побарување од страна на полномошникот на жртвата.

Била донесена Пресуда каде што беа осудени 7 лица за тешко кривично дело по член 418 а од КЗ на РМ и исто така беше досудено и материјално правното барање на жртвата.

Со пресудата истакнатото оштетно побарување било прифатено и биле задолжени обвинетите да и платат на име материјална штета сума во износ од 16.337,00 денари, а на име нематеријална штета сума во износ од 216.666,00 денари. Судот согласно на член 220 од ЗКП определил мерка Привремено обезбедување на имот на обвинетите и тоа за прво обвинетиот и четврто обвинетиот.

Овој случај е едно од најтешките кривични дела во нашето законодавство.

Жртвата после тоа го продолжила престојот во Прифатилиштето, била вклучена во програмата за реинтеграција на Отворена Porta каде го

завршила занаетчискиот курс за козметичари и фризери. После тоа лицето односно жртвата соочувајќи се со фактот дека неможе да пордолжи да живее во родното место поради закани, одлучива засекогаш да ја напушти државата и да продолжи да живее во другата земја.⁶⁰

Пример: II

Во јули 2008 година, по извршен претрес во еден локал во Тетово, биле откриени две малолетни жртви на трговија со малолетни лица, експлоатирани за принудна работа. Покрај нив биле откриени и две полнолетни девојки во локалот кои ја вршеле истата работа како малолетничките, од кои едната е осудена како соизвршител во делото. Имено, според информациите во медиумите, едната од девојките била, на еден начин, продадена од сопствениот татко. Сега осудените се договориле "да му исплатат 600 евра, на кого наводно парите му биле потребни да ја доизгради куќата. За возврат малолетната требало да го одработи долгот како танчерка и придружничка во угостителскиот објект на првопријавениот".⁶¹ Во пресудата сепак, не се среќава овој податок, туку само исказот на таткото кој ја објаснува имотната состојба, дека е невработен и дека се издржуваат од социјална помош. Малолетните пак кажуваат дека доброволно отишле да работат кај осудените без знаење на нивните родители. Истите, требало да работат во локалот и да ги придружуваат муштериите и за тоа да им плаќаат дневницата 600 денари, додека за испиен коктел со гостин и негово придружување на маса, требало да добива по 50 денари. Според медиумите, "додека ги придружувале гостите на маса, им било дозволено да ги допираат по градите и телото", кое нешто не е наведено во пресудата, бидејќи не е утврдено во постапката. Според пресудата "обвинети ги прифатиле малолетните оштетени заради експлоатација по пат на принудна работа, што е законско обележје на кривичното дело Трговија со малолетно лице од чл.418-г ст.1

⁶⁰ Случајот е превземен од Здружението за акција против насилство и трговија со луѓе - Отворена порта / Ла Страда Македонија

⁶¹ ibid;

во врска со чл.45 ст.1 и во врска со чл.22 од КЗ"⁶². За донесувањето на пресудата е побарано и вештачење за психичката состојба на малолетните од невропсихијатар и психијатар. За помалата, дванаесет годишната жртва констатирано е дека е " телесно здрава личност и не боледува од трајна или привремена душевна болест и не покажувала знаци за привремено душевно растројство", но "во време на кривично правниот настан била субјект на емоционално трпење во вид на негативни афективни доживувања – душевна болка од полесен степен манифестирана како анксиозни реакции кои сега се детектираат".⁶³

Додека за четиринаесетогодишната е утврдено дека "потекнува од дисфункционално семејство со инсуфициентна грижа од страна на домашните и после настанот манифестирала знаци за посттравматско стресно растројство со доминација на депресивна симптоматологија и понатаму е подложна на продолжено дејство на претрпени психотрауми со оглед на нејзината возраст, но вештите лица со сигурност не можеле да се изјаснат за претрпените душевни болки и страв како основа за нематеријална штета". По претресот малолетните биле сместени во прифатилиштето за жртви на трговија со луѓе на НВО Отворена порта каде им било поставено старател – правен застапник во канцеларијата на Националниот механизам за упатување на жртви на трговија со луѓе во рамките на Министерството за труд и социјална политика Скопје. Одбраната се повикувала на фактот дека малолетните доброволно отишле да работат поради тешките семејни прилики, биле прифатени, сместени и бесплатно хранети и платени и со тоа обезбедувале егзистенција за себе и за своето семејство, не биле принудувани да работат, а евентуално околностите наведени во обвинението можеле да се подведат под казнените одредби од Законот за работни односи за прекршок, а не и за кривичното дело. Сепак, обвинетите ја знаеле лошата семејна материјална состојба на малолетните и ја искористиле за принудна работа, а

⁶² Пресуда IV КОК.бр.56/08 од 24.10.2008, Основниот Суд Скопје 1, Скопје;

⁶³ *ibid*;

оштетените не биле пријавени во надлежните Институции за вработување од страна на обвинетите. Двете лица, сопственикот на локалот и соизвршителката која се грижела за персоналот и на која согласно кажувањата на првообвинетиот – сопственикот, целосно и била препуштена таа грижа, се осудени за вршење на ова кривично дело на казна затвор во траење од 5 години, за продолжено кривично дело, искористувајќи ги истите прилики - возраста на оштетените.⁶⁴ За помалата жртва е досудено и надомест на штета - за нематеријална штета, за претрпен страв и надомест на душевна болка.

Пример: III

Трговија со малолетно лице со цел сексуална експлоатација

Во 2008 година, август, е откриен уште еден сличен случај на трговија со малолетно лице. И овде, се работи за малолетно, необразовано девојче, од сиромашно семејство, со неполни 16 години, кое работело во угостителски објект, како келнерка, за работата и било исплаќано дневница од 300-400 денари. Истата, како и во претходниот случај, требала да ги придружува гостите во доцните часови, а за секој испиен коктел со нив и било плаќано дополнителни 50 денари⁶⁵. Во случајов обвинети и осудени се две лица кои биле првенствено ортаци при работата во објектот, а и кои заедно ја примиле на работа малолетната и ја подучиле на гостите да им кажува дека има 19 години. По откривањето на случајот од страна на полицијата, малолетната била упатена во Транзитниот центар за странци во Скопје, и ѝ бил назначен посебен старател. Од наодот и мислењето од вештите лица, невропсихијатар и претставник на Институтот за судска медицина и криминалистика било констатирано дека " предходно имала сексуални односи, констатираните лузни на телото биле од постар датум, а

⁶⁴ Значи, имаат добиено ублажена казна, согласно чл.40 т.2 од КЗ поради семејните и материјалните состојби на обвинетите, дека првообвинетиот, сопственикот на локалот е женет татко на две деца, а второобвинетат немажена, а мајка на едно малолетно дете, и е неосудувана.Првообвинетиот дотогаш бил осудуван на условни осуда за две кривични дела – давање лажан исказ и самовластие;

⁶⁵ Пресуда IV КОК.бр. 61/08 од 30.10.2008, Основниот Суд Скопје 1, Скопје;

по однос на личноста на оштетената дека се работи за примитивна и неедуцирана личност, склона кон лаги, кавги, фантазии и не соработувала со нив, бидејќи имала тенденции да го негира сето она што предходно го кажала. Од овие причини вештите лица не можеле да се произнесат дали кој оштетената постои претрпен страв или душевна болка." Првенствено обвинетите се товареле за кривичното дело трговија со малолетни лица по чл. 418 – г ст. 2 од КЗ, меѓутоа на главниот претрес е извршена преквалификација во ст. 1 поради фактот дека обвинетите знаеле дека се работи за малолетна која не наполнила 16 години. Истите се осудени на по четири години затворска казна. Во пресудата е наведено дека "постојат особено олеснителни околности од чл.40 т.2 од КЗ, кои укажуваат дека и со ублажената казна ќе се постигне целта на казнувањето"⁶⁶, па врз видот на одлуката влијание за судот имале возраста на обвинетите, фактот дека се неосудувани дотогаш, нивната семејна состојба и слично.

⁶⁶ ibid;

11. Стратегија за борба против трговијата со луѓе

Трговијата со луѓе, заедно со другите криминални активности, има достигнато висок степен на застапеност, со драстични импликации на сите нивоа во општеството, во секоја земја од регионот. Па затоа се планираат стратегии за борба против овој феномен заедно со заеднички напор на националните влади и меѓународната заедница.

Националните влади имаат клучна улога во процесот на создавање на правилна и цврста стратегија за борба против трговијата со луѓе преку соодветна правна легислатива, хармонизација на различните закони во земјите од регионот и ефикасно спроведување на постојните закони. Во исто време, регионалната и меѓународната соработка играат важна улога во координирање на напорите и ресурсите кои ќе ги зацврстат националните мерки.

Стратегијата за борба против трговијата со луѓе треба да се темели на две нивоа. Првото ниво ќе се состои од неутрализирање на групите на организиран криминал во рамки на земјата, а потоа преку соработка со другите земји во однос на унифицирањето на легислативата преку мултилатерални соработки кои ќе доведат до заедничка соработка во борбата со трговијата со луѓе како облик на организиран криминал. Па врз основа на тоа од суштествена важност е да се создаде централна база на податоци за трговија со луѓе.

Сепак, за да биде ефикасна, која било стратегија мора да биде тространа, т.е да се однесува на жртвите, трговците и побарувачите.

Борбата против трговијата со луѓе стана цел на многу актери кои се инволвирани во спречување на трговијата, одредување заштита и помош на жртвите како и прогон на извршителите.

Со ефикасното спроведување на националната легислатива во Република Македонија, би дошло до зајакнување на борбата против трговијата преку законодавните институции, до поголемо истражување на случаите на трговија со луѓе, до укажување на помош на жртвите, а со тоа

ги поставува државните актери: собранието, владата, безбедносните институции (посебно полицијата, граничната служба и службите за имиграција), правосудните системи, социјалните и здравствените служби, на фронтните линии на таа борба.

Република Македонија брзо се приспособи кон новонаметнатите трендови со комплексен пристап кон намалување на ранливоста на потенцијалните групи од кои трговците на луѓе ги регрутираат своите жртви. Како резултат на тоа Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција на Република Македонија на секои три години изготвува Националната стратегија и Акцискиот план за борба против трговија со луѓе и илегална миграција која произлегува од долгорочната посветеност на Владата за функционален и ефикасен одговор на трговијата со луѓе и илегалната миграција. Националната стратегија и соодветниот Акциски план, исто така, целосно се во согласност со обврските преземени од Владата во напорите за борба против организираниот криминал и за полова еднаквост што вклучува посебен осврт на борбата против трговија со луѓе. Владата на Република Македонија се обврзува на успешна имплементација на стратешките цели и задачи на Националната стратегија, бидејќи тие се суштински чекори за прием на земјата во Европската унија.

Реформите во кривичниот законик на Република Македонија, преку воведувањето на нови кривични дела и драстичното зголемување на затворските казни за дела поврзани со трговијата со луѓе, зголемувањето на капацитетите на истражните органи со можноста за примена на посебните истражни мерки и меѓународната полициска соработка, институционализирањето на механизмот за упатување на жртвите и бесплатната правна помош се само дел од клучните процеси кои овозможува Република Македонија да биде во чекор со новите правила на делување но и на санкционирање на трговијата со луѓе.

Краткорочните мерки во подобрување на оперативниот потенцијал на институциите на безбедносниот сектор во Република Македонија се видливи преку овозможувањето на специјален тренинг и едукација на

персоналот околу прашањата за трговија на луѓе; во меѓунационалната соработка на граничарите; во транспарентните политики за виза и имиграција; во блиската соработка на безбедносните институции со граѓанското општество; во имплементација на кодовите за распоредување на воениот и цивилниот персонал во мировните мисии; во создавање специјални локални единици посветени исклучиво на борбата против трговија со луѓе (обид во кој би требало да бидат вклучени повеќе жени).

И покрај напредокот на Република Македонија во зајакнувањето на владеењето на правото, безбедноста и институционалните реформи, трговијата со луѓе останува форма на организиран криминал кој преставува опасност за безбедноста и стабилноста на Република Македонија која моментално преставува земја на потекло, транзит и земја на дестинација.

Сето ова укажува дека без инвестирање во високо соодветна опрема за полицијата и граничната служба, овие цели не може да бидат постигнати. Соодветни позитивни резултати, во однос на борбата со трговијата со луѓе, ќе бидат постигнати со извршување на дополнителен притисок од страна на националните и меѓународните безбедносни институции.

Од ова можеме да заклучиме дека трговијата со луѓе е најмногу застапена во оние региони и земји каде што институциите на безбедносниот сектор се нефункционални и ослабени од корупцијата.

IV Дел

Заклучок и препораки

Трговијата со луѓе е една од активностите на организираниот криминал, која ги надминува националните граници и се шири низ повеќе земји во светот. Ваквиот вид на криминал за овие организации е атрактивен затоа што тие на брз и лесен начин остваруваат големи профити. Најчесто тие се формираат како легални организации кои имаат за цел остварување на активности кои се во рамки на регулативите на една држава. Но, вака формираната организација им служи за да ги отежнат трагите за откривање на нивните илегални активности кои тие ги обавуваат во позадина.

Како “жртви” на трговија со луѓе се јавуваат личности кои се фрустрирани од изнаоѓање на работа по легален пат, како и луѓе кои се недоволно образовани и неможат да ги препознаат криминалните мотиви на ваквите организации. Најчесто луѓето кои се злоупотребени од ваквата активност, подлежат на ветувањата од овие организации кои им ветуваат подобар живот во некоја странска држава, за да потоа се соочат со тешкотии и малтретирања од страна на своите работодавци. Се повеќе ваквиот начин на криминал се споредува со периодот на робовладетелство, кога робовите работеле под присила на своите робовладетели. Со право може да се заклучи дека трговијата со луѓе на некој начин претставува “современо робовладетелство” кое што се повеќе се шири низ целиот свет.

За остварување на своите цели, овие организации честопати во своите редови вклучуваат и активисти кои се дел од структурите за спречување на ваквиот вид на криминал. Така тие полесно можат да ги остваруваат своите активности, притоа тешко ќе може да им се влезе во трага при нивно откривање.

За да се реши ваквиот проблем на злоупотребување на луѓето, потребна е меѓународна соработка помеѓу државите, поголема институционална контрола врз функционирањето на работата на ваквите

организации, како и санкционирање на лицата кои ја потпомогнале ваквата активност.

Новите методи на трговија со луѓе се сè повеќе прикриени и потешко се откриваат. Меѓународните криминални организации ги адаптираат методите според новите мерки кои ги презема владата и регионалните институции т.е според промените кои се случуваат во средината со цел да го избегнат откривањето и да го зголемат профитот.

Процесот на глобализација, ги заостри и влоши голем број од старите проблеми на меѓународната безбедност и предизвика нови ризици и предизвици. Тие се тероризмот и сепаратизмот, националните, религиозните и другите форми на екстремизам, **трговијата со луѓе**, трговијата со дрога и организираниот криминал, регионалните конфликти, финансиските и економските кризи, еколошките катастрофи и епидемии. Сите овие проблеми егзистираа претходно, но во ерата на глобализација кога светот стана повеќе поврзан и меѓузависен, тие забрзано стекнаа универзален карактер и постанаа реална закана за регионалната и меѓународната безбедност.

Што е уште поопасно, разновидноста на заканите стана глобална во обем и посериозна во ефектите како резултат на ширењето на знаењето, дисперзијата на напредните технологии и движењето на луѓето. Овој развој, комбиниран со зголемените економски интеракции, придонесе за некои проблеми кои се во основата на безбедносните закани.

Трговијата со луѓе е најбрзо растечка криминална индустрија во светот, Обединетите Нации проценуваат дека приближно 2,5 милиони луѓе од 127 различни држави се продавани ширум светот.⁶⁷ Децата до пет години се продаваат на двојки без деца, но и за трансплантација на органи. Оние до 12 години се користат за детска порнографија, за човечки органи. Малолетнички над 12 години најчесто се принудувани на проституција.

⁶⁷ Според податоците на Национална комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција во Република Македонија, формирана со одлука на Владата на Република Македонија. <http://www.nacionalnakomisija.gov.mk>;

Согласно погоре наведеното, синхронизираната меѓународна ангажираност и поставеност на инструментите во прилог на сузбивање на трговијата со луѓе е елементарен предуслов за започнување и водење на сериозна борба против овој криминал. На неговиот елемент на организираност мора да се одговори со уште поголема организираност и компактност на сите учесници во ваквата борба. Само на тој начин би можеле да се издигнеме над криминалните умови.

Од сето наведено во овој труд, констатирам дека трговијата со луѓе нема да изумре, затоа што не се сведува само на некои луѓе кои извршуваат кривични дела. Станува збор за процес кој ги експлоатира слабостите на општествата по пат на криминална соработка, а не преку легитимна конкуренција. Трговијата со луѓе како облик на организиран криминал е паразит во општеството, тој повеќе се потпира на жртвите и корисниците отколку на самите криминалци. Затворањето на еден криминалец или на илјада, нема да ги загрози корените на трговијата со луѓе затоа што тоа е флексибилна, лабаво поврзана федерација, што се состои од разни криминалци, каде некои се добро организирани, а некои помалку организирани. И ако по некое чудо службите задолжени за спроведување на законите би можеле да ги затворат сите осомничени криминалци во државата заедно со нивните соработници, на нивното место веднаш ќе дојдат други криминалци. Според тоа, по повеќе од еден век внимателно испитување, владините службеници и истражувачите на оваа област не успеале да пронајдат конечно, функционално решение за справување со ваквата појана како облик на организиран криминал. Малку е веројатно дека општеството некогаш ќе биде целосно исчистено од него. Контролата на трговијата со луѓе треба да се гледа како една постојана задача, слична на чистењето на отпадот, така што секој ден се идентификува, се собира и се исфрла.

Согласно погоре направениот заклучок можат да се извлечат неколку предлози, како основа за промени во насока на подобрување на

институционалните капацитети за откривање на кривичното дело и зголемен степен на помош на жртвите на делото:

- Се јавува потребата од подобрување на координацијата и соработката меѓу институциите на централно со тие на локално ниво, која соработка треба да донесе полесна идентификација на жртвите, а после тоа и помош за потенцијалните жртви;
- Органите задолжени за спроведување на законот да продолжат со водење проактивни истраги;
- Проактивно да се подобрат напорите за идентификација на жртвите во првичниот скрининг на трговија со луѓе при работа со ранливите групи.
- Усогласување на националното законодавство со препораките содржани во меѓународните документи;
- Соработката помеѓу сите партнери вклучени во борбата против трговијата со луѓе да продолжи и поголема меѓународна соработка;
- Да се изготват индикатори за идентификација на жртви на трговија со луѓе.
- Подобрен процес на идентификација на жртвите, што најмногу би опфатило обука на кадарот кој е во директен контакт со нив;
- Да се институционализира сеопфатна грижа во прифатилиштата и да се зголеми финансирањето на сервисите за реинтеграција.
- Да се продолжи со казнување на трговците со луѓе вклучувајќи ги и службените лица кои се поврзани со криминалните структури.
- Да се обезбеди успешна реинтеграција на жртвите на трговија со луѓе при пристигнување и заминување од прифатилиштата;
- Да се зголемат мерките за помош и поддршка на ризичните групи, со посебен осврт на деца на улица.

- Да се издигне јавната свест за облиците на трудова експлоатација насочена кон невработени лица кои прифаќаат работа во земјава или во странство преку посредници недоволно информирани за условите за работа;
- Кампањи кај ризичните групи (оние кои имаат предиспозиции да станат жртви на оваа кривично дело);

Користена литература:

- проф. д-р Арнаутовски Љупчо и Трпе Стојановски – Трговија со луѓе, Скопје 2000 година;
- проф. д-р Арнаудовски Љупчо и проф. д-р Стојановски Трпе, Трговија со луѓе-криминалитет, Скопје: Скенпоинт –Скопје, 2002 година;
- проф. д-р Владо Камбовски – Казнено право – Општ дел, Скопје 2004 година;
- проф. д-р Владо Камбовски, Организиран криминал, Скопје 2005 година;
- проф. д-р Велкоска Виолета, Трговијата со луѓе и илегалната миграција перцепирани од главните актери во кривичната постапка, Коалиција "Сите за правично судење", ЕМИТЕР-Скопје, 2008 год;
- проф. д-р Јоханес Веселс и проф. д-р Михаел Хетингер, Казнено право – Посебен дел 1 (Кривични дела против личните и заедничките вредности), Табернакул, 2009 година;
- Европската социјална повелба (ревидирана);
- Кривичен законик на Република Македонија, Скопје 2004 година
- Конвенција на ООН против транснационалниот организиран криминал;
- Конвенција на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе;
- Конвенција на Европската Унија за обештетување на жртвите од насилан криминал;
- проф. д-р Миодраг Лабовиќ и проф. д-р Марјан Николовски, Организиран криминал и корупција, Скопје 2010 година;
- Националната стратегија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција во Република Македонија, Влада на РМ, Национална комисија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција;
- Протокол за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца

- Прирачник за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи групи, Скопје 2012 година;
- Практикум за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција, Меѓународна Организација за Миграции (ИОМ), Скопје 2005 година
- Презентација одржана на тема „Што е трговија со луѓе“ од страна на Меѓународната организација за миграции во ноември 2006 година
- Презентација одржана на тема „Трговија со луѓе“ од страна на Санија Бурагева-MBP во ноември 2006 година
- Пресуда IV КОК.бр.56/08 од 24.10.2008, Основниот Суд Скопје 1, Скопје
- Пресуда IV КОК.бр. 61/08 од 30.10.2008, Основниот Суд Скопје 1, Скопје
- Студија за меѓународната законска рамка и македонските закони со посебен фокус на трговијата со луѓе, Скопје 2011 година
- www.vmacedonia.com
- www.lastrada.com.mk
- www.mhc.org.mk
- www.jorm.org.mk
- <http://www.all4fairtrials.org.mk>
- <http://www.nacionalnakomisija.gov.mk>
- <http://www.nvosorabotka.gov.mk>
- <http://www.nacionalnakomisija.gov.mk/mk/godishni-izveshtai/godishni-izveshtai-na-nacionalniot-izvestuvach>
- <http://www.nacionalnakomisija.gov.mk/mk/godishni-izveshtai/godishni-izveshtai-na-nacionalnata-komisija>
- www.iom.int/documents/publication